

Osma šiba božja

Razgibani časi so menda tudi najugodnejša tla za razbohotenje cveta, ki v mirnih časih sicer ponižno uspeva, v izrednih pa postaja strupena, robata, iglasta roža, ki povzroča veliko skrb, pa tudi krvi in terja nemalo človeškega potrpljenja in življenja. Ta cvet je birokracija — uradnjakarstvo. Uradniški aparat, kakor si ga je ustvarila sodobna država, si je kmalu priboril toliko razmaha, da se je začel razvijati po svojih zakonih, večkrat celo javno življenje tako zelo preraščati, da je udušil marsikatero cvetko, bolj potrebno nege kakor on sam, pa tudi marsikatero koristno rastlino, da govorimo še nadalje v primerah in ne uporabljamo svojega navadnega sloga, da bi odkrili čisto resnico. To resnico so globoki duhovi obdelali po svoje v literaturi, katero poznamo zelo dobro tudi Slovenci (Gogolj, Dickens). Vendar pa smo prepričani, da je uradnjakarstvo tako pri narodih, katerim je duhovita satira in birokracija namenjena, ne mislimo pa na to, da bi bila tudi pri nas potrebna vrsta piscev svetovne veljave, če bi vsaj malo hoteli osvetliti pogubno delovanje uradnega »šimeljna«, kakor smo mu včasih dejali.

Včasih smo bili na naše uradništvo ponosni, saj je v prejšnji državi prednjačilo pred uradništvom v drugih pokrajinah. Kazala so se sicer že pri njem znamenja o popuščenju in razvoju je že šel smer, ki bi postajala vedno nevarnejša za nemoten razvoj vsega narodnega življenja. Samostojnost, velika odlika vsakega mislečega človeka, je postajala v zamotanem blodnjaku uradnega poslovanja vedno redkejša čednost.

Ko pa so prišli pred leti v našo deželo svojski uradni načini, se je uradovanje tako temeljito slabšalo, da je bila tudi nebiestnemu opazovalcu vidna njegova pot navzdol. Politična propaganda neso delovanju z »okupatorjem« je bila na mah sijajno dobrodošla marsikateri »brihtni« glavi v našem uradnem stroju. Saj je dalo tako lepo združiti prijetno z »narodno dolžnostjo«: zadržanje k nedelu, k »zabušanju« pa je bil pravi razlog.

Uradnikom prijetno, komunistom pa koristno geslo se je sijajno obneslo, saj je ohromilo naš uradni aparat, kar je seveda bilo všeč tudi prisilcem, zlasti pa njihovi potrebi, namestiti čim več svojih ljudi pri nas, saj je bila naša pokrajina tako bogata, da so jo v uradni propagandi leta 1941 prikazovali za silno industrializirano.

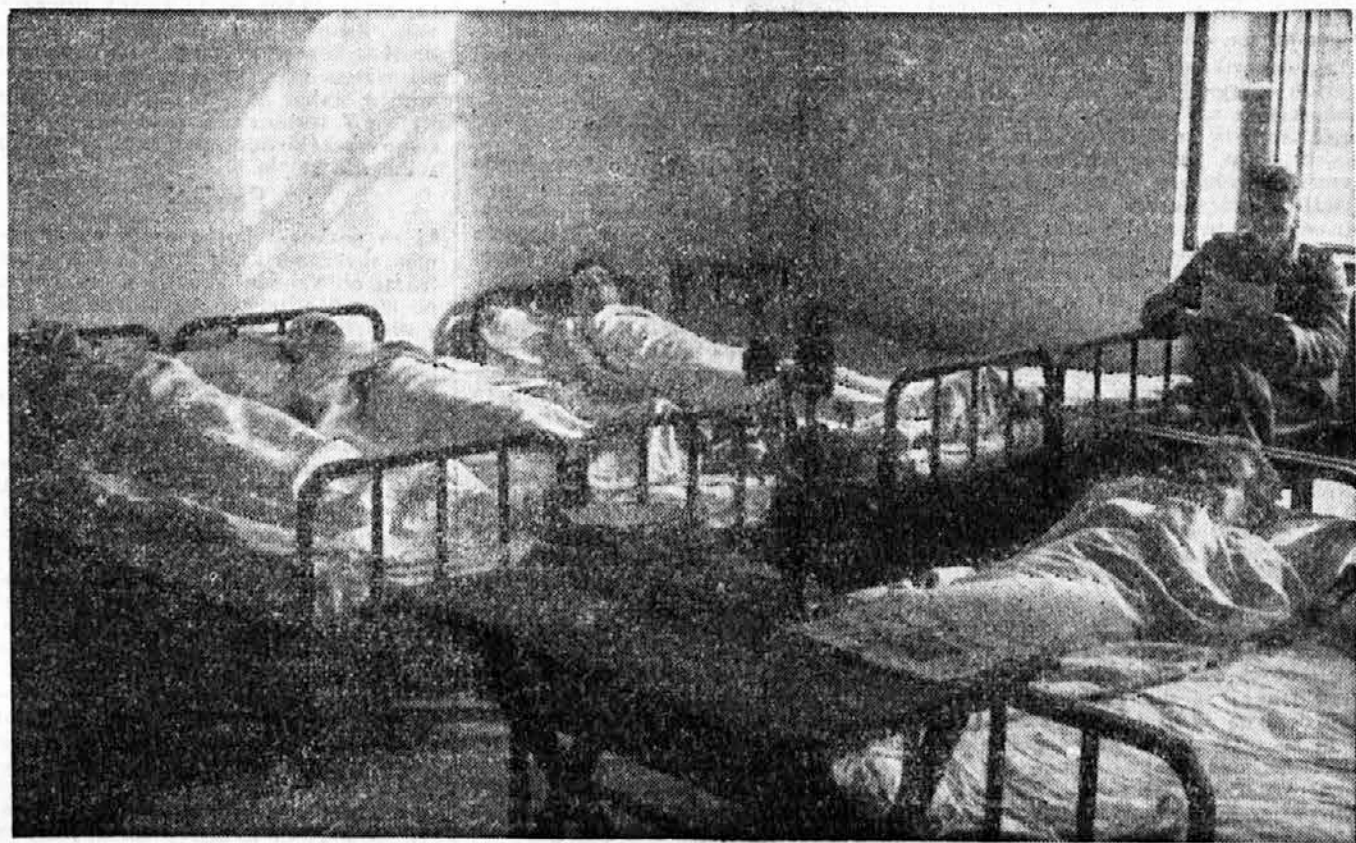
Moramo pa seveda takoj ugotoviti, da to ni bil edini vzrok, da se je, bi rekli, poslovna ekspanzivnost, naglo tako poslabšala. Važen razlog med drugimi je bil tudi ta, da so na vrhove naše uprave pršli ljudje iz povsem drugih krajev in razmer, ki velikokrat tudi strokovno niso bili na višini, pa tudi niso zametavali tvarnih dobrin, če je »služba« tako narela, in so bili večkrat pripravljene na pogovore z »gospodom Azzolinijem«. Nešči ljudje pa so životarili, večkrat tudi brez dela. Z materialne strani pa je treba tudi še priznati, da vkljub znatnemu povišanju uradniške plače niso šle vzporedno z dražinjo. Šele v zadnjem letu je to obrnilo na bolje, zlasti ker so bile uradništvu zopet dane možnosti za napredovanje, katerega materialna protivrednost sicer ni bila velika, vendar pa v današnjih časih še vedno znatna.

Danes se materialne razmere uradništva niso izboljšale tako, kakor bi zahtevala potreba. Toda uradništvo se mora samo zavedati, da je vojna zahtevala žrtve od vsega našega naroda, kakor je žrtve do drugod po svetu. Prizadeti so bili tudi drugi stanovni, eni več, drugi manj, tako da lahko ugotovimo vsesplošno zmanjšanje dohodkov, razen seveda pri nekaterih posameznikih, stanu pa ni bilo nobenega takega, da bi bil kot celota profital. Seveda pa je bilo jasno, da so v vsakem stanu, pa naj je bil preje še tako pošten in vreden, našli ljudje, ki so se hoteli okoristiti s svojimi »talenti« seveda na škodo bližnjega, po navadi trpečega soprobitalca.

Vendar se nam zdi, da vojna poleg žrtev, ki jih več ali manj dajemo vsi, zahteva od nas še tudi nekaj več: poverčane dela kjer koli je mogoče; dalje odpravno nepotrebne dela; zahteva varčevanje na vseh področjih, prihranke pri delu in človeški sili. Ali pa obratno te vrstice tako, da rečemo: tudi odpravno nepotrebni stvari, to se pravi, hitro delo na onem področju, kjer je najbolj potrebno.

Tu mislimo namreč na birokracijo, uradnjakarstvo, ki se je razpasla do tle bolj ko v nekdanjih dobrih časih, ko smo utegnili čakati in ko je bilo življenje normalno. Danes tega ne sme biti več. Vse naše življenje se razvija v hitrem tempu in ne moremo zabijati časa s podrobnim birokratskim delom, še manj pa je danes na mestu uradnjakarsko zavlačevanje in obravnavanje stvari, ki naj bi po uradnjakarski miselnosti bile važne, ko da ne bi okoli nas divjala ena najstrašnejših ne bi okoli nas divjala ena najstrašnejših vojn, ko gre za milijone ljudskih življenj. Iz tega lahko nastane ogromna škoda za vsakega, posebno pa za naš narod, ki danes nima ravno na pretek vsega. Če n. pr. nikdar nismo hoteli pospeševati, vendar pa se zadnje čase množe primeri, o katerih bi se dale napisati žgoče satire. Kaj malo pa je upanja, da bi satire imele kaj uspeha, saj bi jih nihče ne razumel...

Naj navedemo en sam primer v podporo naših trditve: neki list naj bi pred časom prinesel neko pobudo iz občin-

Unsere unbekanntnen Helden: die verwundeten Landeswehrmänner, die ihr Blut fürs Vaterland und für unsere Zukunft gaben. Vergessen wir sie nicht! — Naši neznaní junaki: ranjeni domobranci, ki so prelili kri za domovino in za našo bodočnost. Ne pozabimo nanje zlasti zdaj za Miklavža in božič.

Narodno socialistična ljudska država — končni cilj nemškega boja

Hitlerjeva poslanica ob prisegi nemške ljudske vojske

Preteklo nedeljo so se v Münchenu zbrale številne čete nove nemške ljudske vojske in so za obletnico monakovskega pohoda iz l. 1923. vpričo poveljnika nemške domovinske vojske in Reichsführerja SS Himmlerja slovesno prisegle zvestobo Führerju in nemškemu narodu v uri najtežje preizkušnje in trdot. Pri tej priložnosti je Himmler prebral Führerjevo poslanico, iz katere posnemamo naslednje najpomembnejše stavke:

Zahteve totalnega vojevanja so me prisilile, da sem preložil spominsko srečanje 9. novembra na naslednjo nedeljo. Sodim, da ni danes moja prva naloga toliko v pripravi govorov, kot pa v pripravah in izvedbah vojnih ukrepov, ki so nujni za dokončni zmagovalni zaključek te vojne. Kajti prav tako kot v času krize leta 1923. me prevzema tudi danes ena sama vodilna misel: Sedaj moramo še prav posebno storiti vse, kar potrebujemo za nujni uspeh! Kot smo takrat po desetih letih lahko upravičeno rekli mrtvim tovarišem, da so vendar zmagali, tako mora in bo tudi v velikih borbah našega naroda za biti ali ne biti zmaga na koncu pripadla njim, borečim se na fronti in ni manj junaško bojujočim se v domovini. Res so se časi v primeri s letom 1923. spremenili, toda ostale je bistvo nam vsiljenega boja:

1. naš lastni cilj, namreč ohranitev našega naroda, zagotovitev njegove bodočnosti z vsemi sredstvi in pa

2. cilj naših sovražnikov, uničenje našega naroda, njegovo pokončenje in s tem konec njegovega obstoja.

Da vse to ni le teza narodnosocialistične propagande, nam je nekoč pokazala resnica notranjega nemškega razpada ter nam danes potrjujejo proklamacije naših sovražnikov. Boljševizem, ki ga podpirajo demokracije, je nekoč poskušal, da bi naš pokret uničil znotraj s te-

rdorjem. Od demokracij podpirani sovjetizem si prizadeva, da bi razbil Nemčijo in uničil naš narod.

Evropa je bila skoraj vedno skupnost številnih med seboj tekmujočih narodov in držav. Kljub temu pa je dobil pojem Evrope svoje duhovno predstavo večina le v eni državi ali eni skupnosti sodobnih narodov. Večni spor evropskih narodov med seboj je imel pri tem tudi velike prednosti. Kot vsako tekmovanje je podpiral sposobnost in udarnost posameznih narodov. Toda v časih najtežjega boja vseh za biti ali ne biti je grozila velika nevarnost razbitja sil pred grozitim navalom azijskega vzhoda. Značilni za velike svetovne zgodovine in za narode, ki so poklicani k velikim delom, je bila vedno njihova vtrajnost v dnež težav, njihovo zaupanje v časih navidezne brezupnosti, njihovo kljubovanje in njihov pogum po udarcih. Dejstvo, da so vladarji popolnoma pozabili na pomen svojega, danes le še zgodovinskega položaja, izgubili pogum in postali izdajalci, je utemeljeno v njihovi medsebojni plemenitvi, ki je povzročila duševno in moralno izrojenost.

Narodi zahtevajo v takih časih drugačnih voditeljev kot obolele stare rodbine. Ako so se dali tudi take imenovani državnik in vojskovodje zapeljati, da je mogoče zgodovinsko obračunavanje za biti ali ne biti odločiti s podlo kapitulacijo sebi v korist, nam to prav tako dokazuje tisočletna skušnjava, da ne živi na zemlji istočasno mnogo velikih duhov. Vseposod tam, kjer je prišlo do take kapitulacije, je njena posledica nujno uničenje dotičnega naroda in s tem tudi njegovih odgovornih mož. Kajti boljševizem, zmede in državljanska vojna so le prve posledice.

Druge se prične z izročanjem tako zvanih »vojnih zločincev«, te je drago-

stava. Toda trajalo je 14 dni, da je prišla ta pobuda na »pristojni« urad, ki se je nazadnje opogumil, da je sklical informativno konferenco, o tej konferenci poročal višjemu uradu, nazadnje pa je stvar zapasla, dokler ni stiska priklopela do vrhunca in sama izsilila rešitev. Toda tukaj je vsaj konec bil dober, ker se je nekaj naredilo. A kaj naj rečemo o drugih številnih primerih, ko »uradna prepiska« teče dalje, življenje pa gre žal tudi svojo pot in odnaše žrtve, ki niso bile potrebne, pa bi tudi do njih ne bilo prišlo, če bi se uradni »polž« nekoliko eplasil...

Te vrstice smo zapisali z najboljšim namenom in pa v spoznanje, da je birokracija za nas osma šiba božja. Vemo, da je danes položaj uradništva tak, da marsikdaj ni moči misliti samo na delo. A te skrbi tarejo tudi druge, nekatere, n. pr. uničenega kmeta še vse huje, toda vkljub temu imamo še srce in voljo delati naprej za narod, ker s tem delamo za sebe, za svoje družine in za svojo bodočnost. To zahtevajo od nas današnji časi, to zahteva od nas narod, to smo dolžni delati zaradi koristi celote. Zato ne more biti med nami izjem, ki bi se skrivale za uradno obleko, pri tem pa delale proti narodnim koristim, da v škodo ljudstva, ki pričakuje, da bo uradništvo storilo zanj vse, kar je po svoji službi dolžno, potrebno in možno.

Prepričani smo, da bi se ves naš položaj neprimerno izboljšal, če bi po vzgledu drugih narodov v vojni odstranili birokracijo, osmo šibo božjo.

senih mož ter se končajo s nepreglednimi kolonami ljudi na poti v sibirsko tundro. Čeprav so bile posledice teh izdajstev za Nemčijo kot glavnega nosilca boja v pričetku vojaško zelo težke, kljub temu niso omajale stavbe Nemčije, niti niso mogle premagati odpornega duha. Obratno je postala bojna volja naroda bolj trdna in šele prav fanatična. Srečni smo, da so se pri nekaterih narodih, ki jih je zajel raspad, našli elementi odporne Vemo, da so pri ostalih narodih prav tako nastali odbori in vlade, ki nočejo priznati kapitalacije in hoteti lastnega uničenja samo zato, ker so odpovedali nekateri neznatnejši slabitvi, ali pa so sanjali neumneži o možnostih, v katere danes že sami ne verjamejo. Od odpadca italijanskega zaveznika z vsemi njegovimi težkimi posledicami, ki so s tem nastopile za naše vojskovanje, so izdajstva prisadevala naš narod. Kljub temu se niso uresničila upanja naših nasprotnikov. Vedno znova se nam je posrečilo obdržati fronte in zaustaviti nasprotjaka. Tako je preostalo le upanje v odločilni sunek znotraj Nemčije. Brezračne osebnosti, mešanica plemiškega napuha, meštanske pomanjkljivosti in bivših parlamentarev, so se zbrale upajoč, da bodo takoj nato dobile plačilo za podlo dejanje zlomiti nemški odpor pri koronah. Vsekakor so pravilno predvidevale: Dokler živim jaz, ne bo doživela Nemčija usode od boljševizma poteptane evropske države. Kajti ako so bile prejšnje vojne vojne za dinastične ali gospodarske koristi, je smisel te vojne v boju za ohranitev naroda. Zato predstavlja nujno posledico vseh držav le nemška ljudska država. Narodni socializem je bil napram svojim političnim nasprotnikom po prihodu na oblast ne le naravnost spravljen, temveč celo širokopotezen. Le proti onemu, ki je s besedo ali dejanjem napovedal boj novi državi, smo nastopali po zakonih. Poleg tega sem omogočil s načinom prevzema oblasti vsakemu Nemcu in zlasti vsakemu uradniku in častniku, da je lahko izpolnjeval svoje dolžnosti, ne da bi bil prišel v spor s svojo vestjo. Kdor pa misli sedaj, da lahko spravlja v spore z vestjo ostale ljudi, ne da bi bil sam kaj takega doživel zaradi mojega ravnanja, se mora zavedati, da to pomeni smrten konec. Dokler so preganjali samo mene, sem lahko velikopotezno preganjanje spregledal. Kdor pa bi danes dvignil roke proti Nemčiji, bo brezobzirno uničen.

Nekaj ur je zadostovalo za zadržitev poskušane upora dne 20. julija, nekaj mesecev za odstranitev vse klike teh brezčestnih katilinskih ljudi. Kot mi je služil leta 1934. upor male skupine v pokretu za izvedbo očiščenja, tako je predstavljal novi upor pričetek temeljite preureditve vsega državnega aparata. Čas kompromisarskih značajev in ljudi s pridriki je končno mimo.

Po tem 20. juliju me je najboljši prevzelo in razveselilo dejstvo, da so vojska, mornarica in letalstvo — vojaška SS je bila še prej izven dvoma — ne da bi bilo prej navzven vidno, tako prežete s narodno socialističnim duhom, da nam ni preostale nič drugega, ko da pomečemo nevrudne iz stranke, države in vojske.

Kljub temu so bile posledice tega izdajstva grenke. Naši nasprotniki so v misli, da lahko sedaj Nemčijo na hitro pregazijo, strnili vse svoje sile. Da se jim je našri ponesrečilo, se moramo zahvaliti

IZ VSEBINE:

- Stran 1: Osma šiba božja — birokracija.
- Stran 3: Po slovenski domovini.
- Stran 5: »I kaj, ustrelili še homo...« (Spomin slovenskega duhovnika po lanskom 8. septembru.)
- Stran 6: Umetnost na cesti.
- Stran 8: Podoba slovenskega borca in junaka.

Naši domobranski uspehi

Po uradnih podatkih, ki so jih poslane vse nastopajoče bojne skupine, so rdeče tolpe samo v dneih od 15. X. do 21. X. imele na prostoru: nemška meja-Kočevo naslednje izgube:

Našteti mrtvih: 801.
Ujetnikov: 56.
Pribežnikov: 21.

Vojni plen: 7 težkih strojnic, 20 lahkih strojnic, 3 lahki minometi, 1 težki minomet, 106 pušk, 4 strojne pištole, 2 protiklepni orožji, 1 protiklepna puška, 50 kg smodnika, 32 konj in tovorne živine, 100 nabojev za protiklepno puško, 28 min, 6.000 strojniških nabojev, 1 motorno kolo, 4 kolesa, 1 nosilnica, 1 zastava, razno strelivo, samfetne potrebščine in papir, dosti italijanskih pušk je bilo treba uničiti na mestu zaradi pomanjkanja vozil.

Lastne izgube so v tem času znašale padlih 18 domobrancev, ranjenih 59.

Ker je pri teh nastopih sodelovalo na naši strani topništvo, so tolovske izgube po pripovedovanju ujetnikov in prebivalstva še dosti večje.

Zaveznik govori

Švicarski socialnodemokratski, to je levičarski list »Volksrecht« prinaša v prevodu knjigo ameriškega časnika Johna Scotta »Onstran Urala«. Knjiga govori o tem, kako so sovjeti zidali in urejali svoje velike orožarne v Magnitogorsku. Zanimiv je v njej poleg nešteti drugih naslednji odstavek:

»Sovjetska Rusija je v vojni že od leta 1931. Sovjetsko ljudstvo se je potilo, krvavelo in jokalo. Nešteto ljudi je bilo ranjenih in ubitih, nešteto žensk in otrok je zmrznilo, milijoni so poginili od glada, tisoči so bili postavljeni pred sodišče in v boju za kolektivizacijo ter industrializacijo ustreljeni. Stavil bi, da je Rusija samo pri pridobivanju železa in jekla imela več izgub, kakor pa jih je v prvi svetovni vojni zahtevala bitka ob Marni. Že leta trideset je sovjetsko ljudstvo bilo v vojni — v industrijski vojni.«

To resnico je zapisal ne nemški propagandist, temveč socialistični časnika naroda, ki je Sovjetom zaveznik.

junaškemu vedenju vojske, predvsem pa hrabremu vedenju nemške domovine.

Tako stopa popolnoma enakovredno poleg starih vojakov iz vojske, mornarice in letalstva danes vojska domovina ne le s svojimi možmi, starčki in mladeniči, temveč tudi z ženami in deklicami.

Ako pregledam skupno vsoto vseh ogromnih naporov, ki jih danes daje ves naš narod, vse trpljenje, ki ga morajo prestajati milijoni ljudi v naših mestih, pot naših delavcev in delavk ter podeželskega prebivalstva, potem bi zločince z dne 20. julija vprašal samo še tole: s kako pravico bi lahko zahtevali take žrtve, ako ne bi bili sveto prepričani, da bomo ob koncu tega boja ojačali nemško ljudsko državo, je vedno bolj izgradili in končno napravili to veliko obdobje našega naroda za rojstno uru Nemčije, ki ne bo le navzven obsegalo vseh Nemcev, temveč jih tudi navznotraj osrečilo? Kdor misli tudi v teh urah le na svoje stanovske koristi, ne ravna zgolj kot zločinec, temveč je blazen egoist.

Ko je bilo leto 1923. končano, sem napisal v ječi »Mein Kampf. Nephrenehoma mi je lebdela pred očmi uresničitev narodnosocialistične ljudske države. Dolga leta smo se borili za to idejo, po prevzemu oblasti pa za njo praktično delali.

Zato se danes lahko izjavim le za nadaljevanje tega dela. Kot star narodni socialist ne bom v boju niti sekundo kolehal, ako bo šlo za izpolnitev naloženih mi dolžnosti. Na najtežje udarce usode bomo odgovorili s kljubovalno zagrizenostjo, neprestano prečeti s prepričanjem, da ljubi tudi Previdnost čisto le one, ki jih vzgaja, ter da mora ljudi preskušati, da bi našla njihovo vrednost.

Rešitev našega naroda iz stisk in nevarnosti, zagotovitev življenja naših otrok in njih potomcev do daljnjih rodov, to je naš cilj. V senci našega naroda pa koraka ona Evropa, ki občuti, da ne gre danes le za nemško usodo, temveč za bodočnost vseh onih narodov, ki se prištevajo k Evropi in ki zavestno odklanjajo boljševiško barbarstvo.

Tako pozdravljam iz daljave moje stare strankine tovariše po glasniku tega prepričanja, z zagrizeno odločnostjo, s svojim starim nezlomljenim bojnim pogumom in s neomajano samozavestjo. Ob tej priložnosti se še enkrat zahvaljujem borcem pred 21 leti, ki so nam prav tako dali vzgled za bodočnost našega naroda Velikonemškega Reicha.«

TEDEN V SVETU

Generala Vlasova, poglavarja ruskega narodnega protiboljševskega osvobodilnega gibanja, je preteklo soboto sprejel nemški zunanji minister von Ribbentrop. Nekaj dni poprej je imel general Vlasov daljše razgovore s poveljnikom nemške domovinske vojske Reichsführerjem SS Himmlerjem.

Novo nemško povračilno orožje »V 2« dežuje že precej časa na London in je po izpovedih Churchilla samega in drugih uradnih prič dosti nevarnejše kakor predhodnik »V 1«, ker leti izredno visoko — da ga ni moči videti — in hitreje kot zvok — da ga ni moči slišati. Zaradi tega ogroženemu prebivalstvu tudi ni moči dati nobenih varnostnih svaril. Izstrelki padajo »kot strela z jasnega« in imajo poleg večje rušilne moči tudi poraznejši vpliv na ljudstvo zaradi nenapovedanega prihoda.

Umor britanskega ministra za Bližnji vzhod lorda Moyneja, ki sta ga ubila dva palestinska Juda, je britanski vladi pripravil precej nevarne ure. Minister Eden je v parlamentu skušal dogodek omalovaževati in mu odreči kak politični pomen. Toda preskava je povedala, da sta bila morila člana judovske teroristične organizacije »Stern«, katero je svoj čas ustanovil ameriški Jud Stern, da bi z nasilji pospešil ustanovitev judovske države v Palestini. Lorda Moyneja so člani te organizacije zasledovali že dolgo let, podpihovali pa so jih Sovjeti, ki jim zapletljaji in zmeda na Bližnjem vzhodu prihajajo silno prav.

Boljševške zverine so do zadnjega človeka iztrebile prebivalstvo galicijskega mesta Stari-Sacz, v katerega so Sovjeti začasno prodrli, pa so se pod silo nemškega protisunka morali umakniti. Od 5000 nekdanjih prebivalcev so Nemci našli le še nekaj sto starcev, ostale ljudi pa so boljševiki pobili ali odpeljali. Ko so se morali umakniti, so vse mesto zažgali, da bi zakrili svoj zločin.

Inflacija v Grčiji je dosegla tak obupen vrhunec, da ji v vsej zgodovini skoraj ne najdemo para. Iz milijard so cene najdražjega blaga poskočile že na milijone. Navsezadnje so Angleži hoče noče morali nekaj storiti in so odločili, da bodo grški denar ustavili. Vpeljali so staro razmerje med funtom šterlingom in dramom. Za angleški funt bodo morali Grki plačevati po 600 dramom.

Poljska begunska vlada se na vse kripilje upira sprejeti poniževalne moskovske pogoje ki bi pomenili smrt Poljske. Predsednik Mikolajczyk je iz Moskve prinesel pogoje, pa jih je vlada zavrnila. Hkratu je od Angležev in Amerikancev zahtevala, da upa na ureditve pogodbenih določil le tedaj, ako in Angleži in Amerikanci dajo posebno varstvena poročila. S tem so Poljaki v nenaravno zavezniško razmerje med demokracijami in rdečim barbarstvom porinili nov kamen spotike.

Perzijska vlada, proti kateri so silovito gonjo vzpizorili komunisti in moskovski agente, je konec koncev morala odstopiti. Ta vlada je nekaj dni poprej prepovedala napovedane komunistične demonstracije, ki naj bi jo prisilile, da ugodno sovjetskim zahtevam glede soudeležbe pri perzijskem petroleju.

Naš tedenski vojni pregled: Neposredni vojaški cilji nemških nasprotnikov ob začetku zime

Pretekli teden so bila tri bojišča posebno živahna: zahodno na sredi, vzhodno na svojem južnem robu ter italijansko na vzhodni konici.

Angloamerikanci in Sovjeti so po ponovnih tipajočih poskusih, da bi izvolali, kje je nasprotnikov odpor najmanjši, sprožili na imenovanih treh bojiščih svoje sunke. Amerikanci so se vrgli na trdnjavo Metz, v Italiji so Angleži z jadranskega odseka sunili proti severu in se polastili Forlija, boljševiki pa so vnovič napeli vse sile, da bi vdrli v madžarsko prestolnico.

Še pred mesecem dni smo opazovali, da so bile v živahnem gibanju vsa navedena bojišča, sedaj pa se je bojna delavnost osredotočila le na posamična žarišča. Vzroke je treba iskati v trdovratni nemški obrambi, ki je čelne napade razbila in prisilila nasprotnika, da je prenašal težiče napada od enega odseka na drugega, prav tako pa tudi v posebnih vremenskih in zemljepisnih okoliščinah, ki so močno vplivale zlasti na madžarskem in italijanskem bojišču.

Mnogo žrtev in sil je bilo potrebnih, da so Angleži in Kanadci prišli v posest zaliva Westerselde, ko so zavzeli otoka Zuid Beveland in Walcheren (tukaj se nemška posadka še vedno drži na skrajnem severnem robu) in se izkrcali na otoku Schauen, ki leži tik nad Walcherenom. Vsi ti težavni vojni nastopi so bili potrebni zaradi tega, da bi ustvarili možnosti, da se izkoristi pristanišče Antwerpen.

10. novembra je nemško vrlovo poveljstvo pojasnilo, kaj je ozadje trdovratne nemške obrambe na tem odseku. Branilci na navedenih predmostjih so tako dolgo zdrževali napadalca, da so izstrelki »V 1« in »V 2« med tem orali po pristaniških napravah in opustošili to veliko belgijsko pristanišče, katero so Angleži pred mesecem nanaglo zavzeli in si od nje obetali velikih koristi. Prost dostop do tega velikega pristanišča bi zacelil težko rano zavezniškega načrta: prvič bi lahko procesije dovoznih ladij odlagale svoje vojne tovore z naglico. Zaradi tega bi skrajno levo krilo zaveznikov dobilo toliko ojačenj, da bi si odprli pot naravnost na sever in podrezali branilca tam, kjer bi bil najbolj občutljiv.

Drugo zbirališče britanskih sil je na prostoru med Nijmegenom in Helmondom z ostop pri Vönleju, tik ob holandsko-nemški meji. Nemško topništvo je tu čisto razbijalo zbirajoče skupine.

Okrog Aachena in jugovzhodno od tod vlada precejšnje zatišje. Tam se je prvotni velikopotezni ameriški načrt, da bi v obliki klešč obšli mesto in prodrli globoko proti vzhodu, zvednel in se nazadnje izcimil v naskok na Aachen. Trdovratna obramba je prisilila naskakovalca, da je svoje klino razdrobil na manjše skupine in s tem izgubil možnost za uničujoče zamahe. Ostalo mu ni nič drugega kakor

zagrabiti vprašanje pri korenini in se lotiti trdnjave Aachena ne glede na ceno, s katero je sicer računal, pa se ji je hotel ogniti.

Najsrditejši spopadi so se razvneli 9. novembra okrog

trdnjave Metz

ki zapira prstni dostop do Lotaringije in Alzacije. Po siloviti topniški pripravi so Amerikanci sprožili napad severno od mesta in so pri Thionvillu prišli čez reko Moselo. Takoj je prišel udarec tudi južno od mesta.

Napadalčevega končnega cilja ni bilo mogoče spregledati. Šlo je za obkolitev trdnjave in njeno izločitev, kajti trdnjavski topovi bi delali preveč preglavice, ako bi jih kar obšli in usmerili udarec proti vzhodu. Ponovil se je primer Aachena. Hoče noče se je moral napadalec lotiti trdega oreha, namreč trdnjave same, in se sprijazniti z dolgotrajno oblego in vsemi krvavimi posledicami. Nemški grenadirji so hkratu zavrnili napadalca, ki je prišel čez reko Moselo, in mu mostiče zožili.

Tudi severovzhodno od tod, pri Sierku, so se ameriški vojskovodje trudili, da bi razširili predmostje. Po krvavih bojih so le malo uspeli, pač pa so vdrli v Thionville sam.

Jugovzhodni klin se je zakadil proti reki Nied (proti Saarbrücken), toda zopet je branilec nastopil pravočasno in vdor zapahnil. Boji so se razvneli na kakih 50 km široki fronti, ki bi jo približno lahko postavili med velikokrat imenovana kraja Pont-à-Mousson in Chateau-Salins. Vzporedno se ameriško francoske čete trudijo, da bi prodrle nemške črte med prekopom Ren-Marna in Baccaratom.

Trdnjava Metz je žarišče vseh spopadov. Brez zavzetja te močne ovire ni mogoče prordeti do Posarja in do Rena. Omeniti pa je treba, da premoč zaveznikov v blagu sedaj ni več tako izrazita, kakor je bila spetkeja v Normandiji. Izgube v oklepnikih in moštvo so velikanske, preskrba vojske pa še zmerom boleha zaradi iste boleznin kakor od vsega začetka: nekaj osvojenih zahodnih francoskih pristanišč je povsem razrušenih in še zmerom neuporabnih, drugod pa se nemške posadke še vedno krčevito drže in vpriparjajo celo globoke izpade. Zavezniki niso pokazali dozdaj volje, da bi izločili te stujec tvore s svojega telesa.

Pred tednom dni je oživeo tudi

italijansko bojišče

in sicer na jadranskem odseku. Angleška osma armada je po topniški pripravi udarila na Forl. Poulični boji so trajali dva dni, nakar so naskakovalci šele mogli sporočiti, da je kraj v njihovi posesti.

Takoj nato so udarili na rečico Rabbi, čez pa niso mogli. Nemci so jih ustavili jugozahodno in severno od Forlija, čeprav so Angleži z vso silo

naskočili nemške postojanke. Rečice, ki jih ni malo, so težko prehodna ovira, jača, kakor pa bi človek pričakoval. Prostor sam je tesen, bojišče kratko, ker se mora držati le ozkega nižinskega grla, ki se začinja pri Riminiju, nakar se v obliki trombe razširja v severno smer. Zato Angleži vse svoje naskakovalne priprave zakrivajo z umetno meglo.

Sovjeti

ki so poskusili bojno srečo na skrajnem severnem krilu svoje raztegnjene fronte ob Vzhodni Prusiji in pri Autzu, pa morali odjenjati, so največ sil dali v ofenzivo na Madžarskem.

Poldrug mesec že opazimo silne boljševiške napore, da bi z močnim navalom podrl na tla Madžarsko in z zavzetjem Budimpešte zožili dva uspeha: vojaškega in političnega.

Po ponesrečenih sunkih od Keeskmeta so boljševiki naglo menjavali smer svojega najmočnejšega udara. Njihovo skrajno levo krilo se je precej zgodaj naslonilo na Donavo pri Baji, nakar je bilo laže priti do Donave pri Dunaföldvaru. Ko je izostal uspeh pri poskusu, da bi prišli ob Donavi do prestolnice, se je razplamela silovita oklepniška bitka na črti Szolnok-Czegled. Spet so Sovjeti s strahovitimi tavnimi in človeškimi žrtvami pogoreli in morali klicati iz Rumunije ne le svoje, temveč tudi romunske divizije.

Obramba je bila močna in spretna. Njeno vodstvo je stalno imelo pregled nad potekom gibljevega bojišča na Pusti, ki ne pozna ozemeljskih zaprek, in je na vsak boljševiški prodorni poskus odgovorilo z urnim protisunkom.

Tedaj je boljševiški general Malinovski opustil misel za prodor z jugovzhoda in je planil proti madžarski prestolnici iz Mezökövesda, to se pravi naravnost od vzhoda, oziroma malo višje od severovzhoda. Vdrl so v mesto Emöd, ki leži južno od Miskolca. Približali so se tudi Jaszberenyju in Nagykatu. V prvi kraj so sprva vdrl, kmalu pa so bili zopet potisnjeni ven. Bitka postaja od dne do dne srditejša in bolj krvava, ker mečejo eni in drugi vedno nove sile v boj.

Boljševiki so imeli, oziroma imajo še naslednje operativne cilje:

Južno od Budimpešte združujejo sile, da bi spet poskusili priti čez Dolgi otok ter prodrli do Stolnega Belega grada. Z oklepniškim klinom južno od Jaszberenyja bi menda radi obšli Budimpešto, prebili nemško fronto in prišli globoko na zahod. Z napadom pri Emödu pa hočejo najprej pretrgati železniško zvezo prestolnice z Miskolcem, potem pa udariti na sever, kjer bi se radi združili s tovariši, ki že dolgo zaman napadajo vzhodno od Košice.

Kaže, da priprave za prestop Donave južno od Budimpešte še niso gotove. Boljševiki so prestopili Donavo severno od izliva Drave vanjo, to je pri Apatinu, in naredili dve predmostji. Pri Apatinu so jim Nemci mostiče stisnili, pri Batini pa so jih vrgli nazaj. Ponovni poskus priti čez Donavo ob izlivu Drave, je tudi spodletel. Pač pa je treba pripomniti, da so si boljševiki po strašnih bojih osvojili predmostje Dunaföldvar.

Skrajno južno krilo vzhodnega bojišča, ki sega

v sredo Balkana

je v živahnem premikanju. Močna nemška bojna skupina je aradi izdajstva Bolgarije in Rumunije morala izprazniti skrajni južni kos polotoka in si utreti pot proti severu skozi Makedonijo in Srednjo Srbijo.

Od Sionlja, Kumanova in Prištine, kjer so boljševiki in Bolgari često poskušali prestriči umikalno pot, se nemška vojska pomika proti Kraljevu in dolini zahodne Morave in si hoče zagotoviti pristo pot proti severu na Savo in na Sarajevo. Nemci so imeli opravka tudi s komunističnimi bandami, pa so z njimi na kratko, toda temeljito opravili. Nazadnje je bilo objavljeno, da so nemške edinice že zapustile Kumanovo na Kosovem polju.

Po nemških uradnih poročilih smo lahko redno zasledovali smer umika. Izpraznjene kraje zasedajo bolgarski boljševiški oddelki, čeprav se skuša pri tem okoristiti tudi Titova barabija, ki trobenta vsemu svetu zavzete tega ali onega kraja, ne da bi povedala, da je kraj padel brez boja tedaj, ko je nemška vojska že odšla.

V neposredni zvezi s temi dogodki je tudi:

izkrcanje Angležev na dalmatinski obali

namreč pri Splitu, Metkoviću in Dubrovniku. Nemška vojska se je tukaj

Delavci

sposobni za izdelavo drv — se sprejmejo pri Ravnateljstvu državnih gozdov, Puccinijeva 9 (palača Pokrajinske branilnice). — Prav dober zaslužek v akordu. — Razne ugodnosti: dodatna karta za najtežje delavce, delno plačilo z drvni l.t.d.

umaknila na visoke planine v zaledju in zadržuje nasprotnika.

Skušnija je pokazala, da so doslej potekali nemški umiki načrtno in da ni nikjer prišlo do presečenj, niti do nameravane obkolitve nemških divizij. Zato ni razloga, da ne bi smeli računati na prihod vseh premikajočih se nemških sil do tistih prostorov, ki so jim določeni za fronto.

Ako se ozremo na Srem, obstanemo pred masivom Fruške gore, ki ga drže Nemci. Fruška gora ima obvladujočo položaj, ki daje posestniku možnost, da kroti boljševike na severni in južni strani. S tem se takoj razjasni zastoj zahodno od Beograda, ko je bilo po padcu tega mesta vendarle pričakovati, da bodo boljševiki napredovali vsaj do Drine. Kažejo se že obrisi obrambne črte, ki utegne potekati po Donavi narzdol od izliva Drave, od tam na Fruško goro in naravnost navzdol na Drino. Balkan zaradi svoje goratosti in skoposti prometnih žil ne obeta postati čez zimo prostor razburljivih dogodkov.

Neizprosna pravica ga je dohitela

Poglavar slovenskih rdečih rabljev »general« Franc Rozman — padel

Pretekli četrtek je na Dolenskem dobil zaslužno plačilo tolovajski »general« Franc Rozman, do pred kratkim vrhovni poveljnik rdečih tolpa na Slovenskem. Rdeča agitacija je sporočila v svet, da je padel pri preskušanju orožja. Res, padel je pri preskušanju novega orožja, katerega še ni poznal, namreč domobranskega. Padel je tako, kakor se roparskemu poglavarju spodobi: na begu, potem ko je za varstvo lastne kože poglaval v smrt spet toliko in toliko bosih prisilnih mobilizirancev.

S tem je neizprosna pravica zadela enega največjih krivcev našega narodnega gorja, vodilnega slovenskega komuniste in organizatorja rdeče revolucije, torej narodnega zločinca prve vrste.

Za njegovo delo proti slovenskemu narodu ga je odkloval sam Stalin.

Toda ne Stalinovo odklovanje ne njegova brzostrelka ga nista rešila pred sodbo, ki se je zaradi zločina nad domovino njemu že izpolnila, drugim pa je neizprosno pisana. Tolovaj so Rozmana po smrti razglasili za »narodnega heroja«, slovenski narod pa ga je prišel med največje zločince, kar jih njegova zgodovina pozna.

Cena klavnih prašičev

Komisar za ceno je odobril prehranjevalnomu zavodu Prevod v Ljubljani sledečo najvišjo ceno za klavne prašiče:

- Prašiči:**
- I. vrsta, godni, polnomasni, dopitani, 1 kg žive teže lir 26.—
 - II. vrsta, polnomasni, negodni, ne dopitani, 1 kg žive teže lir 24.—
 - III. vrsta, mršavi ali s hibami, 1 kg žive teže lir 22.—

- Svinje:**
- I. vrsta, polnomasne, godne, dopitane, 1 kg žive teže lir 22.—
 - II. vrsta, polnomasne, nedopitane, 1 kg žive teže lir 20.—
 - III. vrsta, mršava, 1 kg žive teže lir 26.—

- Merjasi:**
- I. vrsta, skopljeni, polnomasni, 1 kg žive teže lir 26.—
 - II. vrsta, skopljeni, polnomasni, 1 kg žive teže lir 26.—
 - III. vrsta, skopljeni, mršavi, 1 kg žive teže lir 24.—
 - IV. vrsta, neskoopljeni ali skopljeni pred manj ko tremi meseci, 1 kg žive teže lir 22.—

Taro določa ocenjevalna komisija, Prevzema ceno alanino za Prevod:

- I. alanina, sveža, 1 kg lir 45.—

Conik z najvišjimi cenami mora biti na vpogled obitstvu na vidnem mestu v vseh obratnih prostorih, kjer se prodaja blago, navedeno v ceniku.

Vsako neposredno ali posredno zvišanje cen je prepovedano. Kršitelji se kaznujejo po zakonskih predpisih.

Zoper to odločbo ni pritožbe.

Enkratna podpora rentnikom in podpirancem iz zavarovanja za onemoglost, starost in smrt

Šel Pokrajinske uprave je potrdil sklep ravnateljstva ZSZ, po katerem se iz sredstev zavarovanja za onemoglost, starost in smrt izplača enkratna podpora, in sicer: začasno in trajno onemoglim in vdovam po 400 lir, otrokom po 350 lir, sorodnikom pa po 250 lir. Podpirancem, ki prejmejo podporo iz podporenega sklada, se izplača enkratna podpora 300 lir. Z nakazovanjem se prične v prihodnjih dneh.

Zavod za socialno zavarovanje Ljubljanske pokrajine.

Socialno zavarovanje svojcev vojnih vpoklicancev

Zavod za socialno zavarovanje je vprašanje zavarovanja za svojce vojnih vpoklicancev proučil in predlagal na seji ravnateljstva, da se vprašanje najhitreje in najučinkoviteje reši na ta način, da se dovolj vsem članom ozir. njihovim družinskim članom, da ali prostovoljno nadljujejo članstvo ali pa se prijavijo v prostovoljno zavarovanje. Zavod za vpoklicance in njihove družinske člane ne bo upošteval niti predpisanih prijavnih niti plačilnih rokov in bo sprejel v prostovoljno zavarovanje prijavitelce ne glede na starost ali zdravniško mnenje. Vendar pa s prostovoljnimi nadljuječim in prostovoljnimi članstvom Zavod prevzema zakonite obveznosti od dneva prvega plačnega prispevka. Gornji predlog je ravnateljstvo Zavoda soglasno odobrilo. Predlog je odobren tudi že po šefu pokrajinske uprave in je že pravomočen.

Rdeča »osemnajsta« jih je spet dobila po grbi

Pretekli teden je na Dolenskem spet šlo po zlu čez 300 tolovajev

Na Dolenskem 14. novembra. V nastopih dolenskih in drugih skupin je padlo v prejšnjem tednu spet nad 300 tolovajev. Zaplenjenega je bilo veliko orožja in blaga.

Uboga osemnajsta! Spet je bila tepena. Nekaterim se bo to kajpak čudno zdelo, saj smo že mnogokrat poročali, da je »XVIII. rdeča« divizija malone že na psu. To je tudi res. A ime ostane, čeprav bi padli vsi do začneja. Starih »borbov« v osemnajsti je že zelo malo. Tudi rdeči »oficirji« se zaradi večnih neuspehov menjajo neki vsak teden po dvakrat, kakor imamo priliko brati v »Slovenskem poročevalcu«. Vedno je kakšna nova službena potreba.

Se bolj pa se menjavajo tolovaji brez stopenj. Kolikor jih sproti odide v trinajsto brigado, jih nadomestijo z mobiliziranci onkraj meje, pa so »bataljionci« spet izpopolnjeni! Brez dvoma lahko trdimo, da sestavlja te brigade preko 90 odstotkov izvenpokrajinskih ljudi. Poleg Stajercjev tudi savojški komunisti niso slabo zastopani. Samo v »Levstikovih brigadi« jih je 220. Imajo docela svojo »komando«, komisarje in druge funkcionarje.

Zgodilo se je podobno kakor drugokrat. S hitrim pohodom so domobranske čete dolenskih skupin udarile proti Suhi krajini. Komunisti so se jih očitno nadejali in so se iz previdnosti umaknili na drugo stran reke, koder so se še čez pred kratkim skoraj vedno čutili kar varne. Za vsako morebitnost pa so se utrdili nekoliko močnejše. Krog nekaterih naselij v zahodni Suhi krajini so postavili kamnite bunkerje.

Prvo noč dolgega pohoda domobranci niso imeli nikakega spopada. Šele 6. novembra dopoldne so domobranske ogleadne opazile banditske patrole. Nenaden prihod v neko vas je imel lep uspeh: tolovaji so se nič hudega sluteč zadrževali v neki hiši. Bili so prav pri jedi. Prekasno so opazili nevarnost. Hoteli so zbežati, pa so jih prehiteli domobranci. Mitraltjeci si je hotel rešiti življenje z drznim skokom, pa se je smrtno ponesrečil. Čev lastne strojnice se mu je pri nesrečnem padcu zarila globoko v čelo. Tudi druga dva, ki sta hotela odnesti kožo, sta poplačala svo-

jo drznost. Tri druge so domobranci ujeli.

Ob eni popoldne so komunisti začeli z ognjem iz težkih minometov. Postopno so hoteli vas, v kateri so bili domobranci, obkoliti. Pozicijsko bojevanje se je nadaljevalo še vse popoldne in ponoči. Domobranci so v teh bojih z drznimi izpadi podrli trinajst banditov in jim zaplenili 1 strojnico.

Po polnoči ni bilo kaj posebnega. Komunisti so se iz previdnosti in zaradi velikega števila ranjencev umaknili. Sanitetni referent VIII. brigade je namreč poslal sanitetnemu šefu 18. divizije sporočilo, ki pravi:

»Imam 22 ranjencev in 7 iz 9. brigade, ki sem jih poslal do K... Nujno je dobiti v najbližji vasi nekaj voz za prevoz teh in nekaj mrtvih, ki jih moramo prej pospraviti s položajev, preden bi utegnili sovražnik zasesti naše postojanke...«

V zgodnjih jutranjih urah, ko je bilo še docela temno, so začele domobranske čete napredovati proti jugovzhodu. Med potjo so naletele ogleadne na dve tolovajski zaseki, ki sta jo obe po starem in preizkušnem receptu pocedili za svojo glavino in pustili domobrancem prosto gibanje v namenjeno smer.

Pred Hinjami so jih začeli komunisti napadati s strojnimi in okolihi višin. V vasi sami se je zadrževalo precej tolovajev, ki so menili, da se bodo uspešno uprli domobrancem. Iz bunkerjev so začeli močan ogenj. To je trajalo, dokler niso dobili domobranci povelja za jurjiš.

Tedaj se je obrnilo kakor ob hudem vremenu. Komunisti, ki so skušali iz bunkerjev zadrževati domobrance pri uspešnem naskoku, so s tem samo povečali število svojih žrtev. V dobre pol ure so domobranci zavzeli vse bunkerje in zaklone. Pri tem je padlo 82 tolovajev, nekaj so jih domobranci ujeli. Med padlimi je bilo več funkcionarjev in »oficirjev«. Tu je bilo zaplenjenega mnogo orožja, posebno pušk in strojnice, ki so jih fantje takoj uporabili. Komunisti so se razbežali na vse strani.

Proti večeru so domobranci spet presenetili komuniste, ki so se po po-

razu za silo utrdili v vasi, kjer so se prej imeli trinajst mrtvih. Spet so izgubili devet »borbov«.

Isto noč so izvedle domobranske čete nadvse uspešen udar v neko zakotno vas, kjer je bila »pokretna« bolnišnica divizije. Ko so se domobranci približali vasi, je stražar dvakrat ustrelil v zrak in zbežal. To je bilo beganjal. Mnogi bolniki, ki so dotlej zaradi prestanih bojev že dolgo hinjali bolezen, so na mah ozdraveli in bežali, kamor se jim je zdelo bolj prav. Tolovajske bolničarke in zdravniki, ki so imeli v takem primeru dolžnost najprej poskrbeti za usodo ranjencev in potem reševati sebe, so pustili vse na cedilu in jo jadrno popihali, ne meneč se za ubogo rajo. Domobranci so začeli vas brž obkoljevati. Zmeda je bila velika. Vse navzkriž so piskale kroglice.

V nekaj minutah je bila vsa vas z velikim številom tolovajskih ranjencev obkoljena in zavzeta. V praskah je padlo precej komunistov, med njimi tudi dve tolovajki. Ujetih pa jih je bilo čez trideset. Domobranci so zaplenili cel voz sanitetnih potrebščin in drug voz poln hrane, masti in bele moke.

Pohod se je nadaljeval proti jugu, kjer imajo komunisti že dolgo časa vezbališče za prisilne mobilizirance. Z jurjišem so ujeli 7 komunistov, 10 jih je pa padlo.

Skupen uspeh akcije je bil sijajen: Padlo je skupaj 263 naštetih komunistov, ujetih pa je bilo preko 50. Domobranci so zaplenili komunistom 12 strojnice in nešteto pušk. Zaplenjenih je bilo mnogo drugih zanimivih stvari. Tako so našli domobranci v torbi nekega politikomisarja njegov poročni list, iz katerega je razvidno, da se je mož poročil pred 3 dnevi z neko komisarico, ki je tudi padla v boj.

V dobri veri, da je neposredna nevarnost minila, so tolovaji naslednji dan pokopali padle komuniste, potem pa so se spet vdali brezskrbnosti. Tako drugi dan nato pa jih je znova presenetila neka druga domobranska skupina, ki je imela s tolovaji več spopadov, v katerih je padlo spet 42 komunistov. Zaplenjeno je bilo spet mnogo orožja in raznih stvari. Čete te skupine so ujele tudi dva komunistična funkcionarja.

PO SLOVENSKI DOMOVINI

Gorenjskemu junaku

Rudolfu Humarju v slovo in spomin

V zadnji številki smo na kratko poročali o tragični smrti Rudolfa Humarja, začetnika in duše gorenjskega domobranstva. Na njegovem pogrebu v Kranju, kjer se je zbralo čez 500 gorenjskih domobrancev, se je g. J. Savnik poslovil od pokojnega borca in junaka z naslednjimi besedami:

»Težka in žalostna naloga mi je dana danes, da se namreč moram v imenu gorenjskih, dolenskih in primorskih domobrancev, v imenu vse trpeče in s krvjo zaznamovane slovenske zemlje, v imenu prvih pionirjev gorenjskega domobranstva, posloviti od tebe, dragi Rudi.

Komaj pol leta se poznavala, nikdar prej se še niso srečale najine poti v življenju. Nisi mi pravil svoje preteklosti, ne svojih doživetij, vendar te poznam, iz tvojih del te v dno duše poznam, poznam kot največjega gorenjskih sinov, ki si se postavil na čelo drobne četice zavednih gorenjskih fantov, ki so bolj ljubili dom, razbičano gorenjsko zemljo, vero dedov in očetov, kakor svoje življenje. S temi fanti si pred Bogom in narodom položil prisego, da hočete obvarovati Gorenjsko komunistične revolucije, tudi za ceno svojih življenj.

Prvi si bil ti, Rudi, ki si spoznal, da se za zlaganim evangelijem o svobodi in

tovarištvu skriva satanski obraz komunizma; da se za krinko OF skriva rop, požig, umor! Prvi si bil ti, Rudi, ki si prislusnil strašnim krikom Dolenske; ki si spoznal krvavi njen križev pot in verjel, da to ni propaganda, ampak resnica. Prvemu se je tebi v dušo zarezal krik in jok deset tisoč slovenskih mater in deklet, ki so v prazno iskale svoje sinove in fante, ki jih je požrla rdeča revolucija. Prvi si bil ti, Rudi, ki si v duhu gledal požgane in izropane slovenske domačije, videl porušene in oskrunjene slovenske cerkve, videl tisoče sestradanih beračev in beguncev, ki s košenimi rokami prosijo koščka kruha. Prvi si bil ti, Rudi, ki si spoznal, da se vse te strašno gorje kot vseuničujoča povodenj vali tudi na Gorenjsko. Prvi si bil ti, Rudi, ki si spoznal, da je komunizem tudi zavednim gorenjskim fantom pripravil žico in vrvi, da bi jih zvezal in kot turjaške in grčarske heroje odpeljal v mučeništvo in smrt. Prvi si bil ti, Rudi, ki si slišal prisego in testament dolenskih mučencev in sklenil ta njihov testament tudi na Gorenjskem ostaviti.

V teh groznih spoznanjih si z drobno četico svojih zvestih fantov stal pred največjo odločitvijo v svojem življenju in v zgodovini Gorenjske: ali rešiti Gorenjsko

komunističnega nasilja, ali poginiti pod komunistično knuto v boljševičem »raju«. Vsa Gorenjska je tedaj stala pred križevim potom, ki se je raztezal v nedogled. Vsa je trepetala, kdaj bo padel po njej bič rdečih zločincev. Vse je pričakovalo, da ti in tvoji zvesti izrečete junaško in odločno besedo: »V boj za rešitev slovenske domačije!«

In šel si! Od vseh zasmehovan in o-piljvan, stokrat preklet in kot izdajalec zasramovan si šel kot borec na čelo svojih fantov reševati slovensko domačijo in ji zidati nov dom, ne dom nasilja in krvi, ampak dom miru in prave svobode. Prvi si šel ti, kot oče in vodnik in pastir in vojskovodja si šel v boj s stokrat močnejšim sovražnikom. Nisi se jim mogel postaviti po robu z orožjem, toda tvoj duh, duh poštenja, reda in pravice je bil tisto orožje, s katerim si zmagoval. Šel si kot misijonar med svoje zaslepljene brate in jim oznanjal nov evangelij, ne evangelijski laži, krvi, umorov in požigov, tvoj evangelij je bil: mati, domovina, Bog.

Zato si šel v boj, da bi slovenskim družinam ohranil toplo ognjišče, da bi vrnili materam v naročje sinove, da bi ohranil slovenskim družinam z žulji in krvjo pridobljeno premoženje, da bi ohranil snežobelega gorenjske vasi, da ne

bi bilo vse to pod komunističnim jarmom zapisano smrti in uničenju.

Zato si šel v borbo, da lepa Gorenjska ne bi zagorela v plamenih komunistične revolucije. Boril si se šel za blagor slovenskega doma, za njegovo svobodo, za red, za izročila in svetlinje dedov in očetov, boril si se šel, da iztrgaš Gorenjsko komunističnemu suženjstvu.

Mati, domovina, Bog! Da, tudi za Boga si se boril. Za vero očetov, za slovenske cerkve in znamenja, ki so jih komunisti razurili, za svobodno oznanjenje božje besede, ki so ga komunisti po Dolenski že prepovedali, zato da bi sinovi te trpeče zemlje gledali svoj zadnji cilj v onostranstvu, ne pa v krvi, nasilju in umorih, kar oznanja komunizem.

Te velike misli so bile tvoje orožje, ko si nastopil pot boja. Nisi pri svojem velikem zgodovinskem delu štel dnevy ne noči, nisi štel udarcev in srčnih ran, ki so ti jih zadajali tvoji lastni bratje. Šel si kot nepremagljivi junak s svojimi fanti od zmagode zmagaj in s svojimi idejami prekrvali Gorenjsko, da se je danes ko en mož uprl komunizmu in njegovemu nasilju. Vedno večje čete gorenjskih sinov so se zbirale okrog tebe. Prekrvali in preželi si jih z idejami, od katerih je prekipevala tvoja duša. Tvoje delo je bilo kot božji blagoslov za Gorenjsko. Kleno zrnje tvojih besed je padalo v rodovito zemljo. Zatrepetali so pod pestjo tvojih fantov gorenjski tolovaji in že si gledal, kako je velik del gorenjske zemlje spet svobodno zadihal. Tedaj pa si sredi dela omahnil, omahnil za vedno.

Jokajo za teboj danes tvoji fantje, od žalosti se jim krči srce. Ne samo tvoja

dobra žena in neboljšeni otročiči, vsi gorenjski domobranci so danes izgubili svojega očeta.

Toda že te vidim, dragi Rudi, kako iz tešne in črne rakve spet vstajaš pred nami kot oče in vodnik in spet vse svoje kot oče in vodnik kličeš v zbor.

»V zbor, fantje moj!« govoriš v tej uri. »V zbor in v boj za svete ideale in svetlinje slovenske zemlje! Nič joka, nič obupa, testament tisočerih, ki so že pred mano dali življenje, še ni izpolnjen, prisega o neizprosni boju proti komunizmu še vedno drži, zato v boji! Mati, domovina, Bog! Junaki, naprej, do končne zmagel! Jaz pa truden legam k počitku...«

Vojaki, domobranci! Slišali ste zadnje povelje svojega očeta, svojega vojskovodje. Svete so te besede, s krvjo so zapisane v gorenjsko zemljo. Zapišite si jih tudi vi v svoje duše! Ob mrtvem očetu si sezite v desnice, iz vaših duš pa naj k Bogu zadoni prisega, prisega na križ, vero in grudo slovensko, da hočete ostati zvesti velikim načelom svojega voditelja, da se hočete boriti do zadnje kaplje svoje krvi, dokler ne bo iz trpeče gorenjske zemlje pregnan zadnji zločinec; dokler ne rešimo svoje domačije iz krvavih plamenov komunistične revolucije. Za zemljo in dom in vero očetov, to bodi vaš bojni klic! In v tem boju vam Bog pomagaj!

Ti pa, dragi naš Rudi, spošlj se od svojega dela. Sveta slovenska zemlja pa, ki si jo prepajal s svojo srčno krvjo, ti bodi miren in spokojen dom.

Večna ti slava, prijatelj moj, Rudi!

»Svojemu voditelju Rudolfu Humarju — gorenjski domobranec...«

„Čudno, da sem ostala živa...“

Žrtve terorističnega letalskega napada na Kočevje pripovedujejo

Imenu Borovnica, ko smo prvič po triletnih obljubah o »svobodi« res okusili »svobodo« ogoljufanega naroda, so se pridružila še imena Kočevje, Ribnica, Črnomelj, Metlika, Loški potok, Gotenica. Ta imena nam ne prinašajo ne kruha ne nič obetanege v raznih »kartah« in na raznih konferencah, po radiju in vseh mogočih drugih valovih, kar je preneka-teri verjel, ampak nam nalagajo nove krvne žrtve, novo razdejavanje. Ta imena večajo že itak veliko revščino. Ta imena so naša nova narodna žalostinka, še bolj žalostna od predvojnne. Če je bilo v tej prejšnji žalostinki precej sentimentalnosti, je v tej gola resnica. Njena strašna doslednost in podobnost z drugod nad obeta kaj malo veselo bodočnost. Za točo lepih besed prihaja še hujša toča bomb z vsemi posledicami, ki so precej drugačne od dolgoletnega upanja.

V ljubljanski bolnišnici leži dvanajst ljudi, dvanajst žrtev ognjene »svobode«, dvanajst žrtev angloameriškega napada na Ribnico in Kočevje. Skoraj same matere in očetje. Med njimi je tudi petleten otrok, gotovo neobhodno potrebna žrtev za našo svobodo...

Kako je bilo, vprašate. Hudo, zelo hudo. Proti poldnevu sem dajala jest prasičem. Ker ne stanujemo doma, imamo svinjak drugod, kakih pet minut daleč. Namah zašlim nekaj močnih pokov. Skočim ven in vidim, kako se v gozdu nekaj kadi. V zraku sem videla letala. Takoj sem spoznala, da utegne tudi na Kočevje kaj pasti. Popustila sem vse skupaj in stekla, hoteč domov k otrokom. Pa je bilo že prepozno.

Komaj sem naredila nekaj korakov, je že pokalo. Padalo in ropotalo je tako, kakor kadar gre najhujša toča. Stisnila sem se za neko škarko in čakala. Najhujše je bilo ropotanje strojnice. Človek si ne more misliti, kako to brni.

Namah sem začutila na nogi nekaj skelečega. Pogledala sem in videla, da je noga vsa krvava. Čevlji mi je povsem raztrgalo. Tako sem se ob čevlje! Pa še skoraj novi so bili. Le kako bom šla bosaa domov.

Koliko letal in kako je natančno bilo, pa ne vem povedati, ker sem bila tako zmešana. Popoldne so prišli še enkrat. Bilo je okrog štirih. Mene ni bilo več v

Kočevju, ker so me bili že odpeljali v Ljubljano.

Še tukaj v bolnišnici sem bila vsa prestrašena. V bolniški sobi sem zagledala neko dekle, doma od St. Vida. Ker se mi je čudno zdelo, kako pride v kočevsko bolnišnico, sem jo vprašala, kdaj in kako je prišla v Kočevje. Dekle se mi je nasmejalo rekoč, da sem vendar v ljubljanski bolnišnici in ne v kočevski. Kar nerodno mi je bilo. Saj bi še kdo mislil, da sem pijana ali pa tako avesta. Čudno ni, da sem ranjena; čudno je, da sem ostala živa.

Z menoj vred so peljali iz Kočevja neko dekle, ki ji je bila bomba odtrgala nogo. Rečica je sama brez staršev. Ker se mi je zdelo slaba, sem jo vprašala, ali me kaj pozna.

»Seveda vas poznam, teta,« mi je odgovorila. »Kaj pravite, teta, ali mi bo že zrastle nočica?« me je spraševala. Kakor me je bolela noga in mi je bilo hudo, sem se vendar morala bridko nasmejati temu otroškemu vprašanju. Potolažila sem jo, da bo noga najbrže še zrastle, ker je še mlada.

»Jaz tudi tako mislim, saj zraste tudi martinčku,« je nadaljevala. No, pogledjte, pa bo dekletce vse življenje brez nože. Bogve, le zakaj mora tako biti!

O, jaz je ne bi bila dobila, če bi ne imela otrok. Za vse na svetu ne bi šla iz hleva. Tako pa sem šla, ker sem hotela domov k otrokom, ki so bili sami. Saj veste, mati vse naredi za otroke, tudi umrje, če je treba. Šest otrok imam, pa bi jih rajši imela še devet, kakor pa da bi morala še enkrat doživeti tako grozo. Samo da bi ozdravela in še kdaj stopila na nogo. Saj si lahko mislite, kaj bi bilo pri šestih otrocih, če ne bi mogla več hoditi!

Tako je pripovedovala ta žena. Še mnogo drobcenih skrbi jo je težilo, od katerih vsaka je bila lučka, prižgana iz skrbi do svojih otrok. Hotelo se ji je z zdravja in življenja zaradi otrok. Vse skrbi in bolečine so se končavale v eno: moji otroci.

Miklavžovo darilo bo letos lepo vezana knjiga **Bele vrtnice**. Epišana vezana knjiga. Dobi se v upravi »Vigredi«, Slomškova 1. in v knjigarnah.

Zaradi kakšne »strategije« je morala ena slovenskih mater, ki so ji bili edina politika otroci, pretrpeti toliko bolečin in prestati toliko strahu? Kakšni »svobodi« na ljubo bo ostalo petnajstletno dekletce vse življenje brez nože. Kdo teh priznavalcev »svobode« ga bo potoložil, ko bo veliko in bo spoznalo vse, ali kaj pomagal siroti brez staršev in še pohabljeni zraven? Vse to bo šlo na račun naše narodne skupnosti.

Ali naj zato blagoslovljamo cmerava »svobodoljubna« navdihnjenja nekaterih bedakov? Samo bedak, samo tak, ki še od daleč ni okusil grozot te vojne, cinik in trgovec z živim in mrtvim blagom, z idejami in moko, opravičuje to z »visoko strategijo«.

Nam ni vseeno, če bomo ostali narod beračev in pohabljenec.

Nas ne briga nobena strategija, nobeni taki »svobodoljubni« nameni, nobeni »globlji vzroki«, nobena »neizbežna nujnost«. Za nas velja samo eno: rasti travica ali ne, če nas več ne bo!

To je tisto, po čemer se ravnajo vsi pametni narodi, ki poznajo sami sebe in hočejo sebi dobro.

Ena do devet...

Ena dve, ena dve, kdor kaj ve, naj pove; tolovaj, tolovaj naj takoj izgine v kraj!

Vedno ropa in mori, muči ter preliva kri tolovaj, tolovaj naj takoj izgine v kraj!

Tri in štiri, krog se širi... pet in šest, sedem zvezd. Nosijo jih tolovaji, kadar zbrani so pri kraji.

Osem in devet, tolovaj gre v klet; hitro ga zaprimo, vrata zaklenimo.

Kdo je v Kočevju plačeval krvave račune za Komunistično partijo?

Neizpodbitno je, da ga Partija ni in ne bo. Organizirani salonski komunisti niso šli v boj sami, temveč so pogнали malega človeka; tistega, ki si je služil vsakdanji kruh z žulji lastnih rok. V Kočevju so partijski to dokazali 8. septembra lani.

Da bi dal salonski komunist življenje za komunizem? Niti zdaleč ni misliti na to! Delavec, rudar, to je bilo zanj orodje, zrelo za topovsko hrano. Zato so pahnili njega v prve vrste.

Partiji plačujejo račune ljudje, ki so garali, da bi preživeli sebe in svojo družino. Prihod komunistov v Kočevje rdeče gospode ni prizadel.

Rudarji in delavci so dobili še isti večer puške in — marš v prve bojne črte. Niso šli v Tret, kakor so jim prej deklarirali salonski; padali so pri Turjaku! Zakaj ni šel takoj na položaj učitelj Gerlanc, čemu ni zgrabil za puško učitelj Dekval in šel v prve linije z delavci on, ki jih je zapeljeval? Čemu sta se tako šopirila Bregant Pavle, rudniški hišnik, in Vizjak Adolf — šef bratovske skladišnice v Kočevju, potem pa doma ostala?

Ne, delavca in rudarja niso vprašali, če ima družino, niso ga videli kot človeka. — Njim je bil le številka.

V zadnjih bojih se je vdal domobranec rudar iz Trbovelj, ki je pripovedoval:

»Nismo imeli mul, da bi nam nosile težke strojnice, zato smo jih morali nositi mi. Izmenjavati smo se morali vsakih 6 ur. Moj tovariš je nosil težak podstavek tri ure in se je od napora onesvestil. Ko mandant je prijezdil mimo, zarohnel nad onesveščencem, da mi vstane, in ko se ta ni ganil, potegnil revolver ter ga, ne da bi bil stopil s konja, ustrelil. S še kačedim se revolujem je ukazal drugemu: »Nosil Razumeš!«

Pet junakov od Cerknškega jezera

Ko se je ustanovila v letu 1942. — po vzgledu v Begunjah — prva posadka »bele gradec« tudi v Dolnjem Jezeru pri Cerknici, je v njo vstopilo za obrambo doma 5 bratov, pet Petričkovih fantov iz Dol. Jezera ter še nekaj kmečkih sinov iz iste vasi. Vsi drugi številni fantje in mošje v vasi so pa ostali ob strani.

Ta posadka je bila dokaj maloštevilna za uspešno obrambo proti banditom, ki so se klatili v predelih okoli Cerknškega jezera ter po gozdovih Javornika in Snežnika. Prejela je od slovitih badoljske posadke v Cerknici nekaj stariških pušk in ničrednih bomb, s čimer naj bi branila sebe in vso vas pred banditi.

Toda posadka ni klonila. Požrtvovalni fantje so si z lastnimi sredstvi in s krepkimi rokami postavili okoli cerkve in gasilnice doma nekaj zasilnih utrd, da bi se tam branili ob napadu komunistov.

Nekaj časa po ustanovitvi posadke je bilo v vasi še nekaj badoljskih vojakov, toda po kratkem bivanju v vasi so ti vojaki odšli v Cerknico, kamor jih je poklical tenente Versari, straža na Dolnjem Jezeru pa prepustil maloštevilni domači posadki, ki je vztrajala še pogumneje na braniku domovine in naroda.

Petričkovih (Švigljevih) fantje, od katerih najmlajši je komaj odrasel ljudski šol, so po odhodu badoljskih policizancev stražili podnevi in ponoči, poleg tega so pa oboroženi pomagali obdelovali staršem skromno zemljo. Tako so bili varni vsaj pred domačimi terenci, katerim so bili zaradi svojega odločnega prepričanja trni v peti.

Po badoljskih izdaji lanske leto 8. septembra 1943. so ti fantje ostali osamljeni in kot nasprotniki komunizma in banditov osvoženi od sovaščanov-terencev. Morali so zapustiti rodno vas ter se pridružiti posadki v Begunjah.

Ko so tolovaji v noči 14. na 15. sept. zasedli Cerknico, so takoj odredili pri-

Dragi kočevski delavec in rudar! Kaj misliš, da bi »tovariši« Dekval in Gerlanc, Bregant ali Vizjak ravnali drugače? »Marš! Vozil!« so dejali 8. septembra in trume so odhajale v klavnico. Molčati so morali.

Če je pa rekel tovariš Fink: »Ne grem na položaj!« je bila zadeva zanj rešena.

Kdo od delavcev in rudarjev je smel reči 8. septembra: »Ne grem na položaj!«

Dragi moj! Komunistična kočevska gospoda je bila vendar prešina, da bi se mazala po blatu in trgala po grmovju. Šele ko ni bilo več dovolj delavcev in rudarjev, da bi gospodo branili s svoje krvi, so ti gospodje pobegnili.

Delavci in rudarji! Vi ste plačevali že sedaj račune Partiji, ker niste zanjo vredni življenja. Vi ste ji bili in ji ostanete raja. Vi ste plačevali račun za Partijo. Krvav je bil in drag!

In kdo ga plačuje še sedaj? Mar je bilo potrebno sedaj na »osvojenem« ozemlju mobilizirati vaše 16 letne otroke in jih pošiljati v prve bojne vrste brez orožja? Čemu so juršaki na Smuko praznih rok? Morali so, ker jim je »čuvala« hrbet politikomisarjeva brstrelka.

Delavci in rudarji! Vi ste jim morali in jim morate še sedaj držati hrbet, po katerem pleza Partija na svoj stolček. Nihče od vas ni smel žigniti, kakor šestnajstletni otroci danes ne smejo.

Partiji bijejo zadnje ure in v smrtnih križih gleda svoj brodolom. Sleherni, ki bi pritiskal še na vas, ga udarite, zavedajoč se, da ne boste tolkli svojih tovarišev, temveč gospodo, ki jine v smrt vas.

Kočevska komunistična jara gospoda, ki je potrebovala male ljudi samo takrat, ko so ji prišli prav, naj pogine v lastnem smradu! Zato bodo prekrbeli domobranci!

silno mobilizacijo vseh moških od 17. do 45. leta. Naslednje dni do 19. sept., ko jih je maloštevilni nemški oddelek popolnoma porazil, smo imeli v Cerknici rdečo oblast, ki bo ostala vsem vedno v žalostnem spominu, še bolj pa njene posledice. Prirejali so mitinge z govornicami in petjem na glavnem trgu, hoteč preslepiti ljudstvo in ga pridobiti zase.

Ko so komunisti vpustili v Cerknico »red«, kakršnega samo oni znajo, so odšli napadati posadko vaše straže v Begunjah, katero so s pomočjo badoljskega orožja 18. septembra prisilili k predaji. Nato so pozapril vse vidilne protikomuniste v Begunjah, jih odpeljali v Ribnico in Kočevje, kjer so jih mučili in pomorili. Iste žalostne usode so bili deležni junaški Petričkovi-Švigljevji fantje z Jezera.

Petričkovih fantov ni več. Končali so svojo kratko, a polno življenjsko pot. Njihovi siromašni starši žalujejo za njimi, vendar naj jih tolaži zavest, da so fantje darovali svoja življenja na oltar domovine za boljšo bodočnost slovenskega naroda. Duh Petričkovih fantov pa živi. Za njimi so številni drugi prijeli za orožje in se borijo v domobranski vrstah, dokler ne bo zadnji tolovaj iztrebljen s slovenske zemlje in se bomo vrnili spet domov tja ob Cerknško jezero.

»Slovenčev koledar«

bo knjiga za vsakogar in vam bo prišel nešteto krat prav. Naročniki »Slovenec«, »Slovenskega doma«, »Domoljubac«, »Bogoljubac«, »Slovenčeve knjiznice« in »Svelec« imajo to ugodnost, da jih ta koristna knjiga v prednoročilu do 1. decembra stane le 30 lir, nenaročnike pa 40 lir. — Po 1. decembru bo »Slovenčev koledar« v prodaji stal za vse lir 50. — Naročite se pravočasno! — Vsaka slovenska hiša bo imela »SLOVENČEV KOLEDAR!«

Pisma nam in vam

Gospod urednik!

Dovolite, gospod urednik, da v ilustraciji odruškega ravnarja nekaterih zdravnikov navedem naslednji primer:

Od priznanega, obče »splošnega« in pri številnih omizjih pogostega prisednika — zdravnika sem želela dobiti zdravniško spričevalo. Prošila sem ga, naj mi na podlagi zdravniškega izvida nekega drugega zdravnika potrdi, da sem res nesposobna opravljati težja dela. Zdravnik je izvid prebral, izjavil, da spričevala ne more dati, obenem pa me potolažilo s skorajšnjim koncem vojne in slednjic dejat: »Sto lir, prosim!«

Ko sem odhajala, nisem vedela, ali je bilo 100 lir vredno njegovo mnenje o vsajškem položaju in skorajšnjem koncu vojne, ali pa so bile zgolj njegove besede prodane kot zlato. Na vsak način pa sem bila zaradi tolikinega računa tako zmedena, da sem se komaj šele doma do dobra zavedla, koliko sem mu prav za prav dala. Zdi se mi, da večina zdravnikov, ki so navezani le na bolj slučajnostne obiske pacientov, za 100 lir zvede že zelo temeljito preiskavo, celo z rentgenom in še kaj.

Zdaj pa Vas vprašam, gospod urednik: ali tarife rastejo vzporedno s častnimi nazivi doktorjev? Po tem primeru bo to vsekakor držalo. Ker pa poznam precej zdravnikov, ki se ne ponajajo z univerzitetnimi nazivi, od obilisti poddeljenimi funkcijami in z vsem mogočim drugim kinčem, sem mnenja, da je takšno zaračunavanje samo izraz zdravnikove poplepnosti po denarju, čigar efekti odsevajo v pestrosti barv na obrazu. Končno pa mislim, da takšen račun tudi ni v skladu s cenikom, ki menda tudi za zdravniške velja.

Zaključno sodbo o tem primeru pa si ustvarile sami, gospod urednik, prepričanam pa jo tudi vašim cenj. Bralcema. Prizadeta.

Gospod urednik,

tudi vam je najbrž zelo pri sreči akcija za Zimsko pomoč. Brez dvoma smo vsi pošteni Slovenci za tak način reševanja naših najbližjih, ki žive pod pritiskom razmer in brez lastne krivde v težkih življenjskih razmerah. In prav zato, ker smo pošteni in zavedni Slovenci, nam je toliko bolj na tem, da Zimska pomoč doseže čim večji finančni, pa tudi moralni uspeh.

Gotovo veste, da je odmerjen nek delež vsem pridobitnim krogom, pa naj bodo to zasebniki, državni uradniki, zasebna podjetja in drugi. Prav prispevki državnih uradnikov so tisti, ki bi jih Zimska pomoč morala vsaj nekoliko zmanjšati, zato pa poiskati drugih virov, ki res lahko in brez posebne škode za svoj čep prispevajo toliko, da je morebitni primanjkljaj iz uradniških krogov ne samo nadomeščen, marveč celo prekoračen.

Pogosto se ljubljanski, predvsem pa državni uradniki, ki so vedno bili finančno na slabih nogah, razburjajo, kako silno služijo danes denar tisti kmetje, ki jih državljanska vojna pri nas ni nič prizadela. Med slednje sodijo predvsem ljubljanski mestni kmetje, pa tudi okoliški, zraven pa še oni, ki žive ob železniški progi na Vrhniki in še malo naokrog. Za te, kakor smo poučeni, ni predvidenega nič posebnega ali pa vsaj v primeri z zaslužkom odgovarjajočega. Zdi se mi, da bi moralo vodstvo Zimske pomoči tudi na to obrniti svoj strogi pogled, kajti ti so kot prvi poklicani, da svojim stanovskim bratom in sestram pomagajo. V zvezi z zaslužkom mestnih in okoliških kmetov ne gre naštevati posameznih primerov, ker jih vsakdo izmed nas, ki le malo hodi okrog z odprtimi očmi, vidi na desetine.

Prav tako se nam zdi čudno — vsaj tako pravijo — da se Zimska pomoč ne obrata v pogostejših primerih na politični oddetek in zapleteni oddetek uprave policije, kajti ta dva, predvsem prvi, imata skoraj gotovo na zalogi izdatno številce imen ljudi, ki bi jih osnovna načela državljanske vojne lahko postavila v prvo vrsto borec za zboljšanje socialnega položaja pri nas. Pri tem je treba z drakoničnimi in sedanjim časom odgovarjajočimi ukrepi doseči, da bodo največ prispevkov za Zimsko pomoč dali res tisti, ki jim bo zgodovina nalozila glavni delež krivde za gospodarsko in kulturno uničenje slovenskega narodnega premoženja. Samo nekaj misli je to, gospod urednik. Če se strinjate, upam, da boste pismo objavili. Prepričanam pa sem, da bo z njegovo objavo marsikdo zadovoljen; gospodje okrog Zimske pomoči, ki jim brez dvoma ne manjka želene odločnosti in koristne iznajdljivosti, pa bodo storili svoje, tako da se bo vsaj nekaj gornjih mnenj uresničilo. Mnogi med mnogimi.

Spoštovani g. urednik!

Iz srca vam bom hvaležna, če priobčite te vrstice, in zelo bom zadovoljna, če bodo tudi res rodile kaj uspeha.

Brez kakšnih posebnih ovinkov naj kar takoj v začetku poudarim, da so jabolka na otroške dodatne živilske nakaznice in seveda tudi na nakaznice za odrasle — kadar jih je tudi za te kaj — pretirano draga. Vzemimo primer družine s tremi otroki, katerih oče zasluži mesečno recit in piši 1120 lir. Takšnih primerov je nešteto. Če rednik takšne družine nima morda še kakšnega postranskega zaslužka, si kaj težko ali pa sploh ne more kupiti sadja. In ker si ga ne more kupiti, je zanj, pa čeprav je na nakaznici in torej po nižji ceni kakor pa na primer na črni borzi, samo stina v ustih.

Mislim, da bi bilo prav, če bi Prevod upošteval pri razdeljevanju jabolk ali drugega sadja tudi dejstvo, da je v Ljubljani ali vsaj v njeni neposredni bližini tostran mestne zaporne črte precej tudi takšnih družin z otroki, ki imajo same precej velik sadni vrt in so same pride-

CVRČEK ZA PEČJO

POVEST • CH DICKENS

DOSEDANJA VSEBINA:

V tistem domu čaka mrs. Peeryblinglova moža. Med sanjarjenjem premišljevanjem ji delata družbo kotel in cvrček ob ognjišču. Kmalu se vrne njen dobri John, po poklicu voznik, domov. Mlada in lepa mrs. Peeryblinglova postreže možu. Tedaj se spet oglasi cvrček, ki ga ima Peeryblinglova za znamilca sreče. Nato vstopi čudaški stavec, ki se je pripeljal z Johnom, a vse dotlej spal na vozu. Naglušen je in čaka nekoga, ki bi prišel ponj. Za njim pride šegavi Galeb, izdelovalec igrašč pri Tackletonu, in povprašuje, če je kaj pošte zanj. Ko se že odpravlja, vstopi igraščar Tackleton, Culebov gospodar, ki je na tem, da se bo poročil z mlado nevesto. Zate vabi Johna in ženo na obisk ki pa odklanjata.

Nenadoma obide Peeryblinglovo žužna slabost, ki se zdi v neki skrivnostni zvezi s čudaškim stavecem. Ženi je kmalu boljše. Gluhi stavec prosi za prenočišče in Peeryblinglova mu voljno ustreže. — V rojnih bajtici živita Caleb in njegova slepa hči ter izdelujeta igrače.

»Imate prav,« je odgovoril Tackleton v nenavadno živahnem odobravanju. »Jasno! Prav nič ne dvomim, da ga ne bi. Seveda. O tem sem čisto prepričan. Lahko noč. Prijetne sanje vam želim!«

Voznik ni vedel, kaj bi. Kljub odločnosti v besedah se je zdaj počutil nerodnega in negotovega. Ni se mogel premagati, da tega ne bi po svoje tudi razodel.

»Lahko noč, dragi prijatelj!« je dejal Tackleton sočutno. »Grem. Prav za prav sva si docela podobna. Ali ne bosta prišla jutri zvečer? No pravi! Jutri bosta šla na obisk. Srečali se bomo in jaz bom pripeljal svojo ženo. Dobro ji bo delo. Ali ste za to? Hvala. Kaj pa je to?«

Voznikova žena je na ves glas kriknila. Bil je oster in nenaaden krik, ki je odjeknil, da je soba zarvenela kakor steklena čaša. Vstala je s sedeža in stala, kakor da bi bila ohromela v grozi in presenečenju. Neznane se je bil približal ognju, da bi se ogrel, ter stal tam za korak od njenega stola. A stal je čisto mirno.

»Pikica!« je vzkljnil voznik. »Marica! Mojca! Kaj pa ti je?«

V hipu so bili vsi okrog nje. Caleb, ki je dremal na škattli s poročnim kolačem in se še ni docela prebudil, je v zmedu zagrabl gospodično Slowbovejo za lase, a se takoj nato opravičevalo.

»Marica!« je vzkljnil voznik ter jo prijel pod pazduho. »Ali si bolna? Kaj ti je? Povej mi, draga!«

Namesto odgovora je samo tlesnila z rokami ter pransila v krčevit smeh. Potem se mu je izmuznila iz rok ter padla na tla, si pokrila obraz s predpasnikom in začela bridko jokati. Potem se je spet smejala, nato pa znova jokala. Kmalu zatem je že rekla, da jo mrazi, ter mu pustila, da jo je popeljal k ognju, kjer je sedla na prejšnji sedež. Stari neznanec je stal čisto mirno kakor poprej.

»Odleglo mi je, John,« je rekla. »Zdaj se že dobro počutim. ... Jaz ...«

»John!« Tod John je stal že na drugi strani. Cemu neki je obračala obraz proti staremu gospodu, kakor če bi ga nagovarjal Mar se ji je zmešalo?

»Bila je samo čudna misel, dragi John — nekaj pretres — nekaj, kar je nenadoma vstalo pred mojimi očmi — ne vem, kaj je bilo. Zdaj je že prešlo, čisto prešlo.«

»Vesel sem, da je prešlo,« je mrmral Tackleton ter se s pomenljivim pogledom ozrl po sobi. »Zanima me, kam je šlo in lala na njem precejšnje količine sadja. Za takšne primere vem vsaj v Rožni dolini. Vem za ljudi, ki so vsaj del letošnjega pridelka sadja prodali na črni borzi po pretirani ceni in pri tem skupili najmanj toliko, — čeprav so si gotovo nekaj, in to najboljšega sadja, obdržali doma zase — da so si za ikupiček potem lahko nabavili še jabolka na nakaznice. To se pravi, da so te dobili tako rekoč zaslonj.«

Ni čudno, gospod urednik, če takšne stvari vzbujajo nezadovoljstvo med drugimi družinami, ki imajo prav toliko, če ne še več otrok, nimajo pa svojega lastnega sadovnjaka.

Vprav v tem je bil dostikrat tudi vzrok za tako imenovano »rabulanec«. Če otrok nima doma nikoli nobenega sadja, a vidi druge, kako se maste z njim, res ni preveč čudno, če si ga tudi on zaželi in si ga skuša dobiti, pa čeprav z »rabultanjem«. A s tem seveda nočem reči, da je »rabultanec« povsem upravičeno. Poudariti hočem s tem le, da se mladež na ta način zavaja le tatvini.

Zato bi bilo res prav, če bi Prevod vsaj v bodoče po možnosti znižal cene jabolkom, ki jih deli na nakaznice. Treba je upoštevati še to, da imajo ljudje, ki si jabolk zaradi njihovih cen, oziroma zaradi svoje nizke plače ne morejo kupiti, drugih potrebnih živil in priborilskov še manj, zakaj pri njih je življenje povsem drugačno kakor pri tistih, ki lahko vsak dan posegajo na črni trg in si sami lahko kupijo, česar ne dobe na nakaznice.

Poleg tega bi rada napisala še nekaj glade razsvetljave. Tudi s tem je v takšnih družinah, kakor je moja, velik križ. Elektrike nimam, petroleja na dobim že nekaj mesecev, zaslužim pa malo. Delam jutraj in čez dan drugod, zvečer, ko pridem domov, pa sem v temi. Ali naj v temi učim otroke, žanam, perem, kuham in opravim vsa druga potrebna dela? Gospodinja iz Rožne doline.

kaj je bilo. Hm, Caleb, pridi semkaj! Kdo je ta mož s sivimi lasmi?«

»Ne vem, gospod,« je Caleb šepetaje odvrnil. »Svoj živ dan ga še nisem videl. Bil bi imenitna podoba, če bi hoteli olepšati z njo kleščice za orehe; nekaj novega. Bil bi zares lep, ko bi se mu usta odprla prav tja dol do popka, kadar bi kleščice razplil.«

»Ni dovolj grd,« je rekel Tackleton. »Toda za hranilnik za vžigalice bi bil zelo pripraven,« je pripomnil Caleb v globokem premišljevanju. »Napravili bi ga takega da bi mu bilo treba odvijati glavo, kadar bi hoteli spraviti vanj vžigalice; pete pa bi mu obrnili navzgor, da bi ob njih lahko prižigali vžigalice. Tak, kakršne tamle stoji, bi res bil kar se da čeden hranilnik za vžigalice, ki bi sodil na mizo slehernega gospoda!«

»Ni dovolj grd,« je rekel Tackleton. »Nič ne bo z njim. Pridi! Vzemi škattel Upam, da vam je boljše zdi!«

»Je že prešlo, čisto prešlo,« je dejala mala žena in naglo zamahnila z roko v slovo. »Lahko noč!«

»Lahko noč,« je rekel Tackleton. »Lahko noč, John Peerybling! Pazi, kako boš nosil škattel, Caleb. Naj ti pade na tla, pa te ubijem! Tema ko v rogu in vreme še slabše ko kdaj prej, kaj? Lahko noč!«

Se enkrat je z ostrim pogledom ošinil vso sobo ter šel proti vratom. Caleb pa si je del poročni kolač na glavo ter stopil za njim.

Mala žena je s svojim vedenjem voznika tako presenetila in John je imel toliko opravka, ko jo je tolažil ter ji stregel, da se je komaj zavedal neznančeve navzočnosti. Šele zdaj ko je ostal tam kot njihov edini gost, ga je spet opazil.

»Tudi Tackleton in Caleb nimata nobene zveze z njim in ga ne poznata,« je John rekel ženi. »Namignil mi bom, naj gre.«

»Ne zamerite mi, prijatelj,« je dejal stari gospod ter se Johnu približal. »Nerodno mi je, da vas motim, posebno še ker vaši ženi ni dobro. A ker strežnik, ki mi je zaredil slabosti (pri teh besedah se je dotaknil ušes in zmajeval za glavo) skoraj neogibno potreben, še ni prišel, se mi zdi, da bo nekaj narobe. V slabem vremenu sem našel tako dobro zatočišče v vašem udobnem vozu — Bog daj, da ne bi nikoli imel slabšega ležišča! — a zdajle je vreme še grše ko prej. Ali bi mi v vaši ljubeznosti dovolili, da bi najel posteljo pri vas?«

»Da, da,« je vzkljnila Pikica. »Da! Prav gotovo!«

»O!« se je začudil voznik, ki je žena tako vneto pritrđevala. »Sicer nimam nič proti temu, toda ne gre mi prav v glavo, da ...«

»St!« mu je segla v besedo. »Dragi John!«

»Vem, da je, toda — Da, gospod. Prav gotovo, gospodi! Tekoj mu bom pripravila posteljo, John.«

Njena naglica in njena vznemirjenost sta bili tako čudni, ko se je brž odpravila, da bi postlala, da je voznik stal kakor okamenel ter ves osupel gledal za njo.

»Ali je mamica pripravila posteljo?« je gospodična Slowboveja pela otroku. »Ali so detetu lasje lepo zrastle, da so kostonjevi in nakodrani, če mu človek ename čepico? Ali se ljubček boji, ko gleda ogenj?«

Kadar je človek ves pogreznjen v dvom in zmedo, se mu duh rad ustavlja ob drobnihi malenkostih, da niti sam ne ve, zakaj. To se je zdaj pripetilo tudi vozniku, ki je počasi hodil sem pa tja ter se nesmiselne besede večkrat ponavljal. Ponovil jih je tolikokrat, da jih je znal na pamet kakor solsko berilo. Tilly pa je otroku z roko gladila malo, plešasto glavo, kolikor je sodila, da bo prav (in skladno z ravnanjem otroških negovalk), ter mu znova navezala čepico.

»Ali se ljubček boji, ko gleda ogenj?« Kaj neki je moglo Pikico tako zelo prestrašiti? Je premišljal voznik, ko je korakal gor pa dol.

Ni se hotel dosti zmeniti za igračarjeva namigovanja, a vendar so ga navdajala s splošnim, nedoločnim nemirom. Zakaj Tackleton je bil nagel in zvit. Glede samega sebe pa je John imel bolesto zavest, da je mož počasnega umevanja, tako da ga je vsak droben namig močno vznemirjal. Gotovo mu ni bilo do tega, da bi v srcu navezoval Tackletonove besede na nenavadno vedenje svoje žene, a to dvoje se mu je nehote v duši venomer križalo, da ni vedel, ne kod ne kam.

Postelja je bila kmalu postлана. Neznani obiskovalce je odklonil sleherni okrepčilo razen skodele čaja ter se odpravil k počitku. Potem je Pikica — zdej ji je docela odleglo, sama je namreč povedala, da ji je mnogo boljše — postavila možu veliki stol v kot ob dimniku. Natlačila mu je še pipo in mu jo dala, sama pa je vzela stolček in sedla poleg njega kraj ognjišča.

veseli plamen je spet zaplapolal in pritrđeval! Prav tako je mali Maver na uri s svojim neopaznim delom pritrđeval! Najbolj pa je pritrđeval voznik, če je človek sodil po njegovem jasnem čelu in smehlajočem se licu.

Ko je tako trezno in zamišljeno pihal iz stare pipe, holandska ura pa tiktakala in rdci ožen žarel, je cvrček zacvrčal. Kakor v sanjah je ta dobri duh ognjišta in toplega doma stopil v sobo vse lep ter s svojim prijetnim glasom zbudil v življenje razne podobe ognjišča. Pikice vseh starosti in postav so polnile sobo. Pikice v podobi veselih otrok, ki so tekali pred njim in trgali cvetlice po poljih; plašne Pikice, ki so se na pol bale na pol vdajale moledujoči prošnji njegove nerodne vnanosti; mlado poročene Pikice, ki so pred vrati skočile z voza ter se v veselje začudenju polastile ključev novega gospodinjstva; majhne materinske Pikice, ki so jim stregle umišljene Slowboveje gospodične ter nosile otroke h krstu; spoštljive Pikice, ki so se mlade in cvetoče gledale, kako so se druge Pikice, hčerke vrtele na kmečkih plesih; zajetne in priletne Pikice sredi trume rožnatih vnkov; starikave Pikice, ki so se opirale na palice in sklonjene v dve gube drsele okrog. Prikazali so se tudi stari vozniki s slepimi starimi psi ob nogah in novi vozovi z mladimi vozniki (na platu, ki je pokrivalo vozove, pa se je blestel napis »Peerybingle in bratje!«); nato še bolni stari vozniki, ki so jim stregle ljubezne roke. Naposled so se prikazali še zeleni grobovi s cerkvenega pokopališča, kjer so počivali pomrli stari vozniki. In ko je cvrček vozniku pokazal vse te stvari — voznik jih je videl prav različno, čeprav so mu oči strmele v plamene na ognjišču — je čutil, kako mu je lahko in toplo pri srcu. Z vsvo vnmemo se je zahvaljeval dobrihi hišnim bogovom ter se zdaj za Tackletona menil prav tako malo kakor vi.

Toda kdo je bil ta mladi mož, ki ga je pravljčni cvrček posadil tako blizu njenega sedeža in ki je stal tam tako sam in zapuščen? Zakaj je še zmeraj stal tako blizu nje in se naslonil ob polico nad ognjiščem ter venomer ponavljal: »Poročila si se, a nisi vzela mene!«

O Pikica! O neboljena Pikica! Te podoče tvoj mož ni uzrl v svojih prividih. Zakaj je njena senca padla na njegovo ognjišče? — — —

Caleb Plumer in njegova slepa hči sta živela čisto zase, kakor včasih beremo v pravljicah — moj blagoslov (in upam tudi vaš) pravljicam, ki morejo našemu stvarnemu in dolgočasnemu svetu še kaj lepega povedati! — Caleb Plummer in njegova slepa hči, pravim, sta živela čisto zase v majhni polomljeni bajtici, podobni orešni lupini, ki je bila v resnici prav tako neznatna kakor ogre na veličastnem nosu iz rdeče opeke tvrde Gruffa in Tackletona. Poslopje tvrde Gruffa in Tackletona se je šopirila vzdolj ulice, a Caleb Plummerjevo bivališče bi lahko podrl s kladivom ter z vozom odpeljal vso podrtijo.

Ce bi kdo Calebovemu bivališču izkazal posebno čast s tem, da bi ga pogrešal, potem ko bi ga podrl, bi pa nedvomno takoj tudi spoznal, koliko je vsa okolica po vnanjem licu s tem pridobila. Saj se je prisesalo na poslopja Gruffa in Tackletona kakor školjka na ladjin krn, kakor polž na vrata ali kakor skupek lesnih gob na drevesno deblo. A kljub temu je bilo eeme, iz katerega je poglno močno steblo Gruffa in Tackletona. In pod to streho je Gruff svoje dni po malem izdeloval igrače za celo pokolenje dečkov in deklic, ki so se z njimi igrali, jih jemali narazen in polamljali.

Dejal sem, da sta v tej bajti žvela Caleb in njegova uboga slepa hčerka neke druge — v začaranem domu, ki ga je opremil Caleb, kjer ni bilo siromaštva in zanikrosti ter nobenih preprirov in težav. Caleb ni bil čarovnik, toda narava mu je bila učiteljica v edini skrivni umetnosti, ki nam je še ostala, v umetnosti vdane, neveniljive ljubezni; in iz tega nauka je izviral vse to čudo.

Slepa deklica ni vedela, da je barva na stropu že vsa pobledeła, da so bile stene tu pa tam okajene ter ponekod kazale rebra, da so se že videle močne razpoke, ki so se širile iz dneva v dan, in da so tramovi že trohneli ter se nagibali. Slepa deklica seveda ni vedela, kako železo rjavi, kako les trohni, kako se tapete trgajo in se vsa bajtica veriži in poveča. Slepa deklica ni vedela, da stojijo na polici grde glinene posode, da je bila tu doma žalost in potrnost, da so se Calebovi redki lasje čedalje bolj belili. Slepa deklica tudi ni vedela, da vlada nad njima hladen, zahtevajoč in trdosrčen gospodar — ni vedela, kdo je prav za prav bil ta Tackleton. Živela je v veri, da je muhaet šaljivec, ki se rad zabava z njima, toda čuva kakor angel varuh nad njunim življenjem in ne mara slišati niti besede zahvale.

Izšla je nova knjiga »SLOVENCEVE KNJIŽNICE«

Theodor Chomski: »POSLEDNJI RIMLJANI«

Roman prikazuje dobo, ko se rimsko poganstvo zadržuje skuša dvigniti in potlačiti razvijajoče se krščanstvo. Osrednja postava je krščanski barbar Fabricij, ki ljubi poganstvo vstaliko. Zgodba se razvija napeto, poživiljo jo opis rimskih razmer, v katere vdira barbarski življ. — Knjiga je prvi del precej obširnega romana. Drugi del izide še ta mesec. Ne pozabite, da vam knjige »Slovenčeve knjižnice« lahko najlepše krajšajo dolgo večere, ki že prihajajo.

Toda vse je bilo Calebovo delo, vse delo njenega preprostega očeta! A tudi on je imel cvrčka ob ognjišču. Kadar je zaostren prisluškoval njegovi pesmici, ko je bila slepa deklica brez matere še prav majhna, mu je ta dobri duh vdahnil misel, da bi se celo njena nesreča dala epremeniti v blagoslov, tako da bi bila deklica tudi z majhnimi stvarnu srečna. Vsi cvrčki so namreč mogočni duhovi, čeprav ljudje, ki so prijateljski z njimi, tega niti ne vedo (in tako je v največ primerih). V vsem nevidnem svetu ni bolj ljubeznih in zanesljivih glasov, ki ljudem v vsej gotovosti dajejo najbolj prijateljske navsvete, kakor so glasovi, s katerimi se duhovi domačega ognjišča oglašajo človeštvu.

Caleb in njegova hči sta delala skupaj v delavnici, ki jima je tudi služila za družinsko sobo. In to je bila čudna soba. V njej so bile hiše, zgrajene in nedokončane, za punčke vseh starosti, vseh stanov in poklicev. Videli si predmestna stanovanstva za punčke z bormimi denarnimi sredstvi; kuhinje in sobice za punčke nižjih slojev; imenitna mestna stanovanja za punčke veljavnega rodu. Nekateri hiše so imele toliko pohištva, kakor bi bilo prav za punčke z majhnimi dohodki, za druge pa je bilo na policah toliko stolov in miz, zof, postelj in blazin, da so se z njimi dale hiše opremiti za drag denar v najkrajšem času. Veljajinje, meščanke in prostakinja, ki so jim bila ta bivališča v udobnost namenjena, so raztresene ležale po korašar ter strmele naravnost v strop. Toda ko sta jim izdelovalca določila stopnjo veljave v družbi in jim dodala starost ter poklic (kar je tako težko v življenju), sta celo prekosila naravo, ki je gledala tega često hudo muhasta ter se rada kuja. Nista se namreč zadovoljila s poljubnimi svilenimi znaki, tiskanim blagom in koščki cunj, marveč sta jih opremila s tako vidnimi osebnimi oznakami, da si jih lahko takoj razpoznal. Tako je na primer punčka, ki naj bi veljala za imenitno gospo, dobila prav lepe in skladne ude iz voska, druge iz nižjega sloja pa iz usnja, še neznačajnejše iz hrupavega platna. Najbolj navadnim zemljankam sta dala za roke in noge kar vžigalice, ki so bile tako pritrjene, da se jih ne bi moglo nikdar znebiti.

Poleg punčk je bilo v Calebovi delavnici še vse polno drugih primerkov njegove umetnostne obrti. Videli si Noetove barčice, kjer so se tiči in zverine, ki jih je poprej stresel skozi strešico, kar neverjetno gnetli. Zaradi umetnosti moramo Caleb ugoditi, da je na vrata pritrđil celo tolkače; takih priveskov, ki bi dali misliti na jutranje obiskovalce ali pošterja, Noe seveda ni poznal, a vendar tako lepo spopolnjevali vnanost Calebovih gradb. Videli si dolge vrste klavnih majhnih vozikov, ki so žalostno škripali, kadar so se kolela vrtele. Videli si kopice gosli, bobenčkov in drugih hrupnih glasbil, nešteto topičev, ščitov, mečev, sulic in pušk. Videli si gruče možiceljnoveh prekuchov, ki so po rdečem traku ležli čez visoke ovire ter na drugi strani drseli dol z glavo naprej. Videli si trume starih gospodov častitljive in spoštljive vnanosti, ki so kakor nori skakali čez kole, zatakne pred vrtna vrata njihovih hišic. Videli si živali vseh vrst, zlasti konje najrazličnejših plemenov. Bili so taki, ki so imeli za trup pisan sodček, za nogo pa štiri klinčke, na vratu je še štrlel cofek las namesto grive; a drugi so bili plemenski arabi čiste in hudo vroče krvi. Težko bi bi bilo prešteti vse dolge vrste najbolj čudnih in smešnih figur, ki so bile zmeraj pripravljene za najbolj trapaste šale, če si samo zavrtel ročico, prav tako težko pa bi tudi bilo najti človeško norost, slabost ali nerodnost, ki ne bi bila tako ali tako upodobljena v delavnici Caleba Plummerja. Nič ni bilo pretirano: zakaj v življenju je že tako, da prav majhne ročice lahko spravijo moške in ženske do istih čudnih dejanj, kakor jih kaže katera koli igrača.

Sredi vseh teh predmetov sta Caleb in hčerka mirno sedela pri delu. Slepa deklica je punčkam šivala oblačila, Caleb pa je slikal in krasil široko pročelje imenitne družinske hiše. Globoka skrb, ki se je zarezala Caleb u lice, in njegova zamišljenost in zamaknjenost, ki bi se dobro podala kakemu alkemistu ali v skrivne nauke poglobljene čudnem nasprotju z njegovim delom ter z vsemi nepomembnimi malenkostmi okrog njega. Toda nepomembne stvari, ki jih človek iznajde in se z njimi resno ukvarje, da si zasluži vsakdanji kruh, so v resnici zelo resne stvari. A ne glede na to ne bi hotel trditi, da bi se Caleb ukvarjal z dosti bolj čudnimi igračami, če bi bil ministrski predsednik ali član parlamenta, pravnik ali celo velik mleclet, dvomim pa, da bi bile te igrače prav tako nedolžne kakor one, ki jih je zdaj izdeloval.

Torej si bil sinoči zunaj v svojem lepem novem plašču, čeprav je deževalo,« je rekla Calebova hčerka.

»Da, v svojem lepem novem plašču,« je odgovoril Caleb ter poškilil na obečalnik, na katerem je bilo oblačilo, ki smo ga že opisali, skrbno obeženo, da bi se posušilo.

»Kako sem vesela, da si ga kupil, oče!«

»Pa še pri takem krojaču,« je rekel Caleb. »Krojač je mojster velikega slovesa. Plašč je kar predeber zame.«

Slepa deklica je za hip prenehala z delom ter se veselo zasmejala. »Predeber, oče? Kaj je le predebro zate?«

„I, kaj neki, ustrelili vas bomo...“

Spomini slovenskega duhovnika po lanskem 8. septembru (XI.)

Pred

Metodom Mikužem

V sredo je Arharju nekoliko odleglo. Preselila sva se spet v veliko sobo, nazaj med svoje ljudi. Sit sem bil že onih, ki se niso pogovarjali drugače ko to, kako so včasih dobro jedli in kako bodo spet jedli, če srečno prijadrajo domov. Za molitev niso bili preveč navdušeni; so bili Cerkljani in Meniševci v tem oziru mnogo boljši.

Minila je sreda, toda Kraigherja s »poročilci« se ni bilo.

V četrtek čez dan tudi ni bilo nič posebnega. Približno ob pol sedmih zvečer pa se je pred kasarno ustavil avtomobil. Kmalu nato je zaškripal zapah. V sobo je stopil stražar in zapil:

»Alo, vsi duhovniki naj gredo ven. Pa spremljajte se s seboj!«

»Takoj pridem,« sem rekel, pograbil »skrnčice« in drugo robo in šel za stražarjem. »Zdaj pa bo,« sem si mislil in se poslovlil od sojetnikov.

Pahnili so me v sobo, v kateri je bilo polno nahrbtnikov. Videti je bilo, da so tolovaji v bojni pripravljenosti. Sredi sobe je bila miza z nekaj stoli. Pri mizi je sedel tolovaj. Na levem rokavu je imel našito rdečo zvezdo in zlat križ pod njo.

Ugibal sem, kdo bi utegnil to biti. V obraz ga nisem mogel videti, ker je imel sklonjeno glavo. Mislim sem si: »Ta človek je gotovo duhovnik, ker ima križ našit na rokavu. Toda kateri od obeh? Ali je Mikuž ali Lampret? Če je Lampret, ga ne bom pozdravil, ker ga ne poznam; Mikuža pa poznam, saj sva bila v semenišču skupaj. Toda ta, ki tu sedi, gotovo ni Mikuž, ker Mikuž je bolj suh. Ta, ki tu sedi, je pa videti debel. Ker torej ne vem, koga imam pred seboj, ne bom pozdravil.«

Toda zmotil sem se. Ta rdeči duhovnik v resnici ni bil nihče drug ko sam Mikuž Metod, »verski referent« pri IOOF.

Za menoj so pripeljali v sobo še Tomazina, Sitarja, Ronka in dekana Bitnarja.

Na Mikuževi leviči je sedel »blagajnik«. Imenujem ga tako zato, ker je imel polno aktovko denarja. Napisal je na list, koliko denarja je vrnil Ronku in Sitarju. Ker sta bila oproščena, sta dobila denar nazaj.

Ta blagajnik je sestavil tudi kratko izjavo, ki sta jo oproščena podpisala. Bilo je na kratko napisano, da se v bodoče ne bosta vtikala v politiko.

Mikuž govori

Mikuž nam je povedal približno tole:

»Kako je danes žalostno po naši slovenski zemlji. Toliko nepotrebnih žrtev! Moliti morate za slovenski narod.«

Najhuje pa je to, da me duhovniki niso razumeli. Večina je nastopila proti OF. Samo enega duhovnika imam za sodelavca. Ta duhovnik je Lampret, saj ga poznate. So pa bili duhovniki, ki so organizirali Belo gardo in tako sodelovali z okupatorjem. Kako je to grodo! In sedaj morajo prejemati plačilo za svoje izdajalsko delo.

Vi ste se borili proti naši vojski, ki je edina zmožna narod osvoboditi. Ves čas smo se borili in se še borimo samo za osvoboditev slovenskega naroda. Vi pa ste bili proti nam, delali ste proti narodu, bili ste narodni škodljivci. Ja, vidite, tovariši, tako je bilo!

Nato se je Mikuž obrnil k Sitarju in mu rekel:

Ali že imate

Dokument o najstrašnejšem

Razdobju slovenske zgodovine

o delu komunistične Osvobodilne fronte proti slovenskemu narodu!

250 strani velike oblike, 380 slik, dokazil in listin v fot. posnetkih. Cena 40 lir.

Dobi se v vseh knjigarnah in v uredništvu »Slovenskega doma«.

»Ti in Ronko sta oproščena, ker zoper vaju nismo dobili nobenih slabih poročil. Sitar, ti si ga polomil, ko si bežal na Turjak. To je vse, kar si zagrešil. Pa zaenkrat naj bo! Ko pri domov, povej dokanu, naj bo pometen. Naj se pazi! Sicer ga bo kaj doletelo. Ronko, tebe bomo pa dali na kako fano.«

Ronko je predlagal: »Kaj pa, če bi ostal kar v Ribnici?«

»Lahko, če hočeš,« mu je odvrnil Mikuž.

»Kaj pa, če bi šel kar domov v Cerknico in tam ostal?«

»Tega ti ne svetujem.«

Ronko je še prosil, naj mu dajo dovoljenje za pot v Cerknico, da bo tam zbral potrebno prilago in se preselil v Ribnico. Mikuž se stražarju naročil:

»Boš peljal tega tovariša na komando mesta, da dobi dovoljenje za pot v Cerknico.«

Preden pa smo se ločili, se je g. Ronko izkazal zelo velikodušnega. Dal mi je odejo, nogavice in nekaj perila. Drugo odejo in blazino pa je dal g. Tomazinu. Tako sem spet imel najpotrebnejše reči. Naročil sem, naj ko pride v Cerknico, pozdravi župnika in naj se oglasi pri Metki, ki naj mi v Ribnico pošlje kaj zimskega perila in obleke, če se bo dalo.

Poslovlili smo se. G. Sitar je ostal v Ribnici, Ronko pa je odšel v Cerknico. Tam je bil, kakor sem slišal, pod hudo kontrolo. Če je zagledal tolovaja, je prebledel in mislil, da gre prav njega iskat. Zato je čimprej odšel iz Cerknice. Ni pa se nasešil v Ribnico, ampak je na željo g. dekana odšel k Sv. Gregorju.

Še enkrat pred

Kraigherjem

Ko sta Ronko in Sitar odšla, smo prišli mi na vrsto. Strupenomirzel pogled Vita Kraigherja in čudno vedenje Mikuža Metoda, mi je šlo močno na živce.

Prvi je bil na vrsti dekan Bitnar. Takrat nas je Kraigher vikal. O Bitnarju je dejal, da o njem še niso dobili poročil, ker je zvezo s Črnomljem zelo težko dobiti. Zato bo moral še malo počakati.

Potem ga je vprašal Mikuž:

»Ali je bila v Črnomlju, bela garda?«

»Je bila, a pri nas se ni ustanovila. Stražarji so prišli od drugod. Šele potem je pristopilo nekaj domačinov.«

»Ja, kaj pa sploh misliš o beli gardi? Hočem reči, kako moralno gledaš na belo gardo?«

Hotel je reči: »Ali imaš, belo garda? za nekaj dobrega ali za nekaj slabega?«

»Oprostite, v take stvari se nikoli nisem vmešaval...«

Potem ga je Mikuž pustil pri miru.

Tomazina je vprašal, če je kaj v sorodu s pokojnim Matejem Tomazinom, bivšim tajnikom JRJ, in kako z moralnega stališča gleda na »belo gardo.«

Ze sem mislil: »Sedaj sem pa jaz na vrsti.«

Toda Mikuž se še zmenil ni zame. Naredil se je, kakor da me ne vidi. Čudil sem se temu njegovemu vedenju. Prepričan sem bil, da je bil užaljen, ker ga pri stopu v sobo nisem pozdravil, kakor sta to storila Ronko in Sitar.

Ko je bilo nekaj časa vse tiho, se je Kraigher obrnil k meni in mi z važnim in zapovedovalnim glasom dejal:

»O vas bomo pa dobili še poročila iz Cerknice, potem boste pa prišli pred sodišče. Sami ste izjavili, da vas je italijanski oficir povabil na razgovor zaradi ustanovitve Bele garde. Kakšna sramota! Duhovnik, pa ima zveze z italijanskimi oficirji! In to izjavo ste sami podpisali. Gospodje, ki so jo brali, so se kar za glavo držali, tako so se zgražali nad vami. In zaradi vas je šlo potem tistih šest Cerkljanov v Belo gardo. Sedaj pa lahko greste, smo opravili!«

Po teh besedah, ki jih je izrekel s takim poudarkom, me je spreletel čuden mraz po telesu. Od pogleda tistih zelenih oči, iz katerih je govorilo vse prejšnje ljubezen, sem bil tako zmeden, da nisem mogel prav nič odgovoriti. Nekaj sem zajecjal, da nisem kriv, in utihnil. Gorje meni, če bi se moral zagovarjati pred tem človekom! Nič bi ne mogel spraviti iz sebe.

Preden smo pa odšli iz tiste mrtvaške sobe, sem si mislil, da bi bilo morda vseeno dobro, če bi se od Mikuža vsaj poslovlil, če ga že pozdravil nisem. Zato sem stopil k njemu in mu dejal:

»Oprostite, tovariš doktor, da te nisem takoj pozdravil, ko sem vstopil v sobo. Res nisem vedel, da si ti. Te nisem mogel takoj spoznati. Oprostite!«

Za odgovor je prezirljivo zarenčal. Odnehal pa nisem. Kadar je sila najhuša, takrat se človek oprime vsake bilke, samo da se reši. Čeprav se mi je upiralo in četudi se mi je zdelo, da bom samega sebe izdal, sem vseeno rekel Mikužu:

»Toda kljub temu se ti priporočam in tudi drugih ne pozabite!«

Na to ni nič odgovoril. In na povečanje, naj hitro zginevo, smo šli.

Najhujši greh

Ko sem se vrnil od tega čudnega zasliševanja, sem bil hud na vse tovariše, ki so tako zlobni ali neumni, da me tožijo zaradi tistih besed v iz-

javi, o katerih sem bil prepričan, da mi bodo v pomoč, ne pa v škodo.

Sojetniki so videli mojo jezo in me začeli spraševati, kaj je bilo vendar tako hudega. Odgovoril sem jim:

»Komunisti me hočejo za vsako ceno spraviti s sveta. Ti bedaki zdaj pravijo, da so se, gospodje, za glavo držali, ko so brali mojo izjavo. Po misli teh ljudi sem naredil najhujši zločin takrat, ko me je tenente Versari poklical na komando zaradi ustanovitve straže za Dolenjo vas. Pa kaj morem jaz za to, če me je poklical. To še ni zločin, če kdo koga pokliče! Sem mislil, da me bodo obsodili zaradi propagande. Vsa propaganda ni torej nič! Samo tisti oficir jim je trn v peti. Da bi pa sedaj zaradi njega prišel pred sodišče, ne to se mi pa zdi preneumno! Toda trdno upam, da bom z božjo pomočjo tu jaz zmagovalček!«

Tako sem govoril, sam pri sebi pa naredil sklep, da bom molil, dokler ne bom uslišan in rešen, če Bog tako hoče.

Vse to se je zgodilo 14. oktobra zvečer. Napeto sem pričakoval, kaj bo s tistimi poročili (iz Cerknice). Kraigher je bil gotovo prepričan, da nisem navaden »belogardist«, ampak »belogardistični« vodja v Cerknici ali vsaj ožji sodelavec gospoda Turka. Zato je hotel stvar razčistiti in me postaviti pred rdeče sodišče. Toda to bi bila moja poguba. Saj se pred tako »objektivnim in pravičnim« sodiščem ne moreš zagovarjati. Kar hočejo, to s teboj naredijo.

Razmere so tolovaje prehiteli. Nemci so se jim bližali. Bil sem oproščen in poslan v internacijo v Stično. Pa o tem pozneje.

Važen mejnik

v ribniškem peklju je 15. oktober.

Ze se je stemnilo, ko je v sobo stopil tolovaj. V rokah je držal seznam obsojenih. Dejal je:

»Vsi, ki jih bom poklical, naj vzamejo »spremo« in gredo z menoj!«

Hitro je klical posamezna imena. Stopili so v vrsto in čez pol minute so se že zaprla vrata za njimi. Med njimi so bili: akademik Jerob, trgovec Baraga iz Grahovega, Meden (Jager) iz Begunj, Arhar Alojzij in upravitelj Skubic iz Cerknice, Debevc Jože, Bonač Janez in drugi iz begunjske fare, katerih imen se ne spominjam. Bilo jih je okoli 20.

Drugi dan smo se za tiste, ki se niso vrnili, zanimali. Stražarji so vedeli povedati, da so jih odpeljali na »sodišče« v Kočevje.

Mogoče vas bo zanimalo, kako so »sodili« na ribniškem vojaškem sodišču v kasarni 15. oktobra 1943 ponoči.

Vrhunčevo »sodišče« v Ribnici

Sodniki so bili: Komendant »brigade« (imel je na rokavu rdeč trikot z belo zvezdico), mogoče je bil to Pirkočič (Cort); potem je bil član tega sodišča že večkrat omenjeni sodnik iz Novega mesta, nato še Marko Vrhunc iz Ljubljane in več prisodnikov, med njimi Arko iz Ribnice, ki je bil politdelegat, pri oknu pa je slonel Mršek z Unca. To je tisti, ki nima prstov na eni roki.

Poklican je bil pred to sodišče nekdo z Bločic ali z Blok, mislim, da je bil Zakrajšek. Komendant »brigade« mu začne naštevati: ti si bil takrat tam in tam; ti si to in to naredil (mu našteje vse »zločine«); in ker si to naredil, si obdolžen veleizdaje. Imaš kaj pripomniti? —

»Nič.«

In sta bila zgovorjena.

Tako so deževalne sodbe tisto noč, tako smo izgubili najboljše fante in može.

Upravitelju Skubicu so kot najhujši zločin šteli to, ker je imel ožje stike s cerkniškimi občinskimi tajnikom Petrovičem. Ker se je zanj potegnili neznanj tolovaj, najbrže kak učitelj ali njegov znanec, so njegov »proces« preložili, sicer bi ga bili že tisto noč peljali na morišče.

Naše vrste so se krčile. Drugi dan so klicali na sodbo nove ljudi. Veliko jih je bilo obsojenih na priselno delo, kar je bilo takrat skoraj isto kot obsodba na smrt. Besede pri tem sodišču je imel tudi že zgoraj omenjeni Vrhunc, sin glavnega ravnatelja Trboveljske premožkopne družbe iz Ljubljane.

Ta fant, star komaj dvajset let, je prišel v sobo, nas povabil bliže in začel:

»Vi vsi veste, kdo in kaj sem jaz, zato dovolite, da vam nekaj povem. Tovariši, jaz sem sin najbogatejšega Ljubljanačana, pa se borim za proletarijat in novi red. Vi vsi ste pa proletarci in reveži, pa se borite za buržuje. Zavedajte se, da živimo na prelomnici časov. Pri tem zastopa OF napredno stran, njej nasproti pa se bori reakcija. Reakcija je zastopnica zla, napredna OF pa zastopnica dobrega. Zdaj je na vas, da se odločite in se pridružite ali dobremu ali zlu. OF dela za nekaj dobrega. Kaj pa je dobro? Dobro je tisto, kar našemu narodu v tistih časih, v katerih živi, najbolj koristi. Edino dobro pa je danes osvobodilna borba. Na čelu te borbe pa je samo OF in njena »narodno-osvobodilna« vojska. Vi ste to našo vojsko preganjali. Toda kljub temu smo mi danes močni. Mi napredujemo vsak dan. Ali ste že prebrali poročila? Kaj piše? Vidite, mi smo že daleč! Boštjan in St. Janž sta naša. Rakek smo zavzeli. Proga Trst—Ljubljana je uničena. Kmalu bo vse v naših rokah. — Potem pa še

tole: Vi ste izdajali naše ljudi in jih pošiljali v internacijo. Mi vse to vemo. Tudi to nam je znano, kdo jih je izdajal. Nihče nam ne bo ušel. Imam še danes zvezo z Italijanom, ki mi vse pove. V rokah imamo tozadevne zapiske. Osvobodilna fronta ve vse! — Sedaj moram iti, ker imam spodaj še delo.«

»Spodaj« je pomenilo sobo, v kateri so padale smrtno obsodbe.

»Vi pa moje besede premišlujte in pripravite vprašanja. Jutri spet pridem. Se bomo še kaj pomenili. Na svidenje!« Drugi dan smo čakali nanj, a ga ni bilo. Ni nam prišel več »predavati«. Mu najbrže ni dišalo, ker je že pri prvem nastopu videl in čutil, da imamo preveč mrzla ušesa za njegove besede. Namesto nas si je izbral one, ki so bili obsojeni na priselno delo v delavski bataljon.

»Delavski« bataljon

Prvo delo, ki so ga morali ti reveži narediti, je bila ograja ob kasarni. In ta ograja je bila za koga? Za nje same! Bilo jih je okrog 40.

Vrhunc jih je sklical na dvorišče. Morali so stati in ga poslušati. Ker je precej na glas govoril, smo ga mogli slišati tudi mi iz I. nadstropja. Med drugim je dejal:

»Tovariši, vaši ljudje so spet začeli izdajati. Ti izdajalci so v Ljubljani in nosijo na rokah posebne znake ter stražijo na blokkih. Poslušajte! Ko je prišel vlak internirancev v Ljubljano, se je zgodilo nekaj nezasižanega: pregledali so vlak, svoje ljudi izpustili, druge pa zaprli v vlak in jih poslali naprej. Ali ni to žalostno? Še vedno je izdajstvo nad lastnimi brati. Ali je to lepo, tovariši?«

Med njegovim govorom je zaradi nezadostne hrane oslabilen padel na tla nekdo od poslušalcev. Kmalu za njim se je zgrudil še drugi. Oba so odnesli, govornik pa je onemoglo poslušalce zapustil...!

Nekaj podobnega kot Vrhunc na dvorišču je govoril v naši sobi sodnik iz Novega mesta. Ta je ob drugi priliki rekel:

»Jaz sem zato partizanski sodnik, ker upam, da me čaka tu kariera. Če zmagam, jo dosežem, če pa ne, bo tudi konec mojega življenja. Z OF stojim ali padem!«

Ker je šlo za njegovo življenje, je jasno, da je z vsemi močmi delal samo za OF, ker sicer se ne vzdrži. Ni torej delal zato, da bi koristil OF zaradi nje, ampak zato, da varuje sebe.

Temu sodniku in sploh vsakemu »višjemu« smo se stalno pritoževali zaradi slabe hrane. Vsak nam je obljubljal, da se bo zboljšala, samo malo naj še potrpiamo. A živeli smo še kar naprej ob neslani vodi, v kateri je plavalo nekaj korenčkov in krompirjevih olupkov.

I, kaj neki,

ustrelili te bomo...

Posebne vrste obisk je bil Mršek z Unca. Ko je prišel v našo sobo, so tisti, ki so ga poznali, takoj skočili okrog njega in ga spraševali:

»Ja, povej mi no, zakaj sem jaz tu? Zakaj so pa mene vzeli? Ali bomo šli kaj kmalu domov?«

Nekaterim je odgovoril, da jih bodo kmalu izpustili, »že v enem tednu boste Cerkljani doma, gotovo je bila pomena, da so vas vzeli. Sicer pa, kaj pa mislite, da bo z vami, kar vas je tu notri Cerkljanov in drugih? Jaz sem prepričan, da jih bo najmanj deset ustreljenih.«

V sobi pa nas je bilo kakih 40. Financar Godnjavec, ki so ga po njegovem pripovedovanju odpeljali takrat, ko je bil napad na Rakek, in mu očitali, da je »špijon«, je vprašal Mrška, kaj bodo naredili z njim. In Mršek mu je odgovoril, kakor bi bila to najnavadnejša stvar na svetu:

»I, kaj neki! Ustrelili te bomo!«

Pa sta bila zgovorjena. Lahko si mislimo, kako je bilo takrat Godnjavcu pri srcu.

Ko je bil Arhar bolan, je stal na straži posebne vrste tolovaj. Ta nasilnejši je bil Primorec. Najprej so pod njegovim vodstvom pozno v noč prepevali tolovajske pesmi — mogoče za pomirjenje Arharjevih živcev in bolečin!

Ko so utihnil, je ta stražar hotel imeti glavno besedo. Norčeval se je iz

komandirja straže in strahoval ostale tolovaje in jetnike. Če je kdo potrkal na vrata, ker bi rad šel na stranišče, mislite, da jih je odprl? Kaj šel! Na jetnikovo trkanje je najprej zakričal: »Naprej!« se zlobno nasmejal in pustil reveža čakati pred vrati, da je hočeš nočeš moral porabiti »kibloc«...

Poleg komisarjev so nas obiskali še gostje posebne vrste. Komisarji so odhajali, ti novi gostje pa so ostajali pri nas in nam delali družbo. Tako so bili ljubeznivi, da smo se jih morali kar otepati in jih preganjati.

Ze v Kočevju so jih nekateri obrali. Jaz tam nisem dobil nobene, čeprav me je na več krajih sumljivo srbelo. Bal sem se že, da sem dobil »rbečico«. Toda biti so morale — uši. V Ribnici se je ta golazen namnožila, zato je bil tudi lov večji. V Stični sem se skopal in preoblekel. Mislim sem, da bom imel mir. Toda ta stvarca se je tako zaredila, da sem se proti koncu novembra imel sitnosti z njo.

Bolniki

in njihova usoda

Največji siromaki so bili bolniki. Nekaj jih odnesli v bolnišnico. A kmalu po našem prihodu se je rdeča bolnišnica preselila nekam na Kočevsko.

Omenil sem že, da za bolnega Arharja ni bilo mogoče dobiti zdravnika. Tudi drugi bolniki so bili prepušteni sami sebi. Videl sem fante, ki so imeli grizo. Edino zdravilo, ki so jim ga tolovaji nudili, je bila nekaka črna kava.

Student Danijel Rot je bil prehlajen in poleg tega je imel še veliko gnojno rano na nogi. Komaj se je vlekel po sobi. Drugi fant je imel na hrbtu za dlan veliko gnojno rano. Za take bolnike nismo mogli dobiti ničesar. Obvez je primanjkovalo. Dolgo časa so bili brez vsake oskrbe.

V zadnjih dneh ribniških ječ so na neprestano moleodvanje dovolili medicincu Cimpermanu z Blok, da je smel hoditi po sobah in obiskovati bolnike. Toda dali so mu samo nekaj obvez, joda in aspirina. S tem se ni dalo mnogo pomagati, a hvala Bogu, da je bilo vsaj nekaj!

Dne 22. oktobra zvečer pa smo izgubili še našega sanitejca, ki so ga zaradi »gotovosti« poslali »na varnejši kraj.«

Govor je okrog 20. X. Sodnik je poklical sobnega starešino in mu pojasnil, da bodo mnogi spušteni na svobodo, če se bo prva skupina Ambruščanov, ki so bili za »mušter« domov poslani, dobro obnesla. To se pravi, če se bodo po desetih dneh javili domačim terencem, bo šla domov druga skupina, nato tretja in tako dalje. Če bodo pa ušli ali se v določenem roku ne bodo javili, ne bo spuščen nihče več. — Tako fih bo šlo lahko dosti domov, kalini pa bodo ostali tukaj.

Kalini so bili oni, ki imajo nad seboj »zločine«.

Tolovajem se je začelo muditi. Pričeli so z množičnim zasliševanjem. Kar po 30 naenkrat so jih poklicali in pošiljali na »sodnjico«. Podnevi niso več zasliševali v kasarni; bali so se bombardiranja. Kmalu za tem zasliševanjem se je začelo ubijanje v množicah.

Okoli 20. oktobra smo dobili nazaj legitimacije, brivski pribor; nazaj »o priromale tudi slabše ure. »Sodnik« sam je rekel takole:

»Dobili boste svoje stvari nazaj, pa obrijte se, da boste spet ljudem podobni.«

Biti smo morali celo zanje pravcati divji možje!

Obrili smo se in počesali, da bi spet bili za med ljudi...

Črna borza je imela tudi v zaporu svoje pristaše. Stražarji so prodajali tablico italijanskega vojaškega prepečenca sicer po 25 lir, toda lakota je bila nepremagljiva. Za denar, ki so ga jetniki prikrižli, so kupovali te reči. So vsaj za nekaj časa pozabili na lakoto.

Jaz sem bil povsem odvisen od dobrote drugih. Telič in Baraga sta mi večkrat odstopila kak košček. To sta bila naša trgovca. Ko sta se vrnila s svojih trgovskih potov, sta začela izraščati in iz vseh žepov vleči prepečenec. Lačni sotrpini so seveda takoj planili okrog njiju in mahoma je bila zaloga prazna.

(Dalje.)

Naročnikom in bralcem Slovenca in Slovenskega doma

Komisar za cene pri Šefu Pokrajinske uprave v Ljubljani je z odločbo KC št. 647/1 z dne 3. novembra 1944 odobril nove cene za ljubljanske dnevnike in tednike z veljavnostjo od 15. novembra dalje. Od tega dne bo znašala mesečna naročnina za »Slovenca« 32 lir, v nadrobni prodaji pa bo veljala posamezna številka 2 liri. Za »Slovenski dom« bo znašala mesečna naročnina 8 lir, cena v nadrobni prodaji pa bo 2 liri za izvod.

Cenjene naročnike prosimo, da pri poravnanju naročnine v decembru doplačajo tudi razliko v naročnini za drugo polovico novembra 3.50 liri za »Slovenca«, 1 liro za »Slovenski dom«.

Nova cena za nadrobno prodajo (2 liri za izvod) bo stopila za »Slovenca« v veljavo s številko, ki bo nosila datum 16. novembra, za »Slovenski dom« pa s številko z datumom 18. nov.

Uprava »Slovenca« in »Slovenskega doma«

Sveta Marica

Sveta Marica je svetnica, ki je mi ne poznamo ali bolje, je ne poznamo več, ker takrat, ko smo se Slovenci naseljevali po Furlanski ravnini tja do Tilmenta, smo častili neko »sveto Marico« z naglasom na -i. Ob tej reki stoji namreč še danes vas Santa Marizza (— Sveta Marica).

Brez dvoma, da imamo v tej Marici slovensko ime, ker naselbina Santa Marizza je prav na sredi tistih naselbin, ki so še do danes ohranile imena slovenskega lica ob tej reki.

Od Svete Marice prideš, če greš proti reki, v Belgrad (Belgrado), če pa ob reki navzgor, najprej v Gradiškoto (Gradišcutta), potem v Glavnik (Glaunico), v Kamin (Camino), v Gorico (Gorizzo) in še kam drugam. Jasno je, da spada Sveta Marica (Santa Marizza) v to skupino slovenskih imen in da je torej slovensko ime za Marijo!

Naglas na predzadnjem zlogu je lahko tudi vpliv italijanskega okoliša, ni pa to nujno, kakor nam kaže bolgarska Marica. Ljudje iz tega kraja, ki se danes imajo za Furlane, nosijo priimek Marizza (v Fari, Gradiški, Gorici), le malo-kateri si piše Marica. Italijanski filologi so ta priimek razlagali za bolgarsko Marico in Marizze kot Bolgare, uskoke pred Turki. Ker niso mogli zatajiti naselbine Sveta Marizza, jim je ta pač »bolgarska« vas ob Tilmentu, češ bolgarski begunci, ki so jo ustanovili, so bili z reke Marice in so se zato najraje naselili ob reki — Tilmentu. V resnici pa je vas Sveta Marizza ena najstarejših slovenskih naselbin, nam dragoceno krajevno ime, ki nam odkriva doslej neznan obliko Marijinega imena pri Slovencih, ker sveta Marica (ali mogoče Mária) ne more biti nobena druga nego Marija, mati Jezusova. Mária nam je sicer znana manjševalna oblika za ime Marija, nikjer pa na vsem ostalem slovenskem ozemlju se Mati božja ne imenuje tako. Danes bi nam kaj takega pomenilo prej žalitev Marije kakor izraz ljubezni, ker je Marica postala otroško ime. In vendar je morala tudi pri nas obstojati taka laskajoča oblika Marijinega imena v dobi pokristjanjevanja, ki je pozneje izginila, dočim je Sveta Marica ob Tilmentu ostala živa zaradi svoje izoliranosti.

Mogoče, da je v tej obliki še sled slovenskega poganškega duha, ki je svoje stare bogove večkrat tako imenoval. Za take hipokoristike med imeni slovenskih bogov se zavzema Aleksander Brückner (»Mitologija slava«), ki razlaga n. pr. Svaržiča ne kot sina Svarogovega, ampak kot manjševalno obliko imena Svarog, kar pa je še odprto vprašanje. So pa tudi drugi nazivi, ki govorijo za to, kakor slovenski Bógec, Litvinski Dievajte. Slovenska tradicija pozna neko Mokoško, ki je deminutiv imena Mokoš. Mokoš je edina boginja, ki jo omenja Nestorjeva kronika. Slovenec jo je zaupno klical Mokoška. Tudi v slov. vzkliku začenja (na Gorenjskem) Marija še vedno: Joj, Marička! To sem žul iz ust moža, ki je s tem hotel vse prej kakor žaliti Marijo. Poganski Slovan se je obračal do svojih bogov z otroško vdanostjo in jih nežno ogovarjal, dajal jim taka imena kakor otrok očku in mamič. Od tod torej, iz priske religioznosti, so Slovenci ob Tilmentu imenovali svojo nebeško mater — sveta Marica. A. M.

izide pri nas, kjer bi bila vsaka beseda tako pretehtana, kakor je tu. Od teh 320 numeriranih bibliofilskih izvodov jih je dozdaj prišlo na trg — nekaj čez 700! Bibliofil bo pri nas kmalu pomenilo isto kakor lahkovernež, bibliofilska izdaja pa toliko kakor sleparija...

Umetnost na cesti

Gospod Panurge iz Pantagruela, ki se je na svojem potovanju po Evropi pred nekaj tedni mudil tudi dan ali dva dni v Ljubljani, je po vrnitvi v domovino objavil v vodilnem pantagruelskem časopisu »Bacbuca« nekaj vtisov s svojega potovanja ter med drugimi posevelil nekaj podlistkov tudi našemu mestu. V roke nam je prišla samo tista številka »Bacbuca«, ki v njej gospod Panurge govori o naši moderni umetnosti.

Po prvem odstavku, v katerem pisec poudarja zlasti, kako ga je ganila prijaznost Ljubljancanov, ki so po vsej sili hoteli govoriti z njim v pantagruelsčini, čeprav je prav nič ne razumeje, pride na naše moderno slikarstvo, in ta odstavek v izbranih odlomkih ponatiskujemo:

...Prijetno pa me je iznenadila ljubezen Ljubljancanov do umetnosti. Umetnostne galerije, ki jo Ljubljana menda ima, nisem mogel obiskati, ker so mi povedali, da je trenutno na varnem, v zaklonišču, toda o stanju sodobne slovenske umetnosti, zlasti slikarstva, sem se pa lahko poučil na drugem kraju.

V Ljubljani je namreč skoraj vsaka izložba, pa naj bo čevljarjeva, krojačeva ali knjigarniška, galerija v malem, z vsaj dvema ali tremi razstavljenimi slikami. O, srečno mesto! To se pravi živeti z umetnostjo, ki spremlja človeka ob slehernem koraku, ne pa kot pri nas, v Pantagrueli, kjer mora vsakdo dobiti poprej od strokovnjakov dovoljenje in potrdilo, da je slika vredna razstave!

Ne samo Ljubljancani, tudi mi tuici moramo biti zlasti danes hvaležni ljubljanskim trgovcem, ki tako mecenško in brez pomiselnja odpirajo svoje izložbe slikarski Muzi. (Muza — pride od slovenskega glagola »muzati se« — torej devica, ki se muza; analogno kot mrdati — mrdati Op. pis.) Tako sem se kljub zaprti galeriji lahko spodobno in vredno seznanil z živim, sodobnim slikarskim prizadevanjem ljubljanskih umetnikov...

...Po monumentalnosti razstave so-deč, je danes vodilni ljubljanski slikar neki R., ki je razstavil svoja olja in risbe v neki izložbi trgovine K. na Starem trgu (v tej izložbi se sicer bohotijo le srcaje in podobna roba, ki pa se je za zdaj umaknila umetnosti!). Slikar je predvsem kopist, ima pa to dobro lastnost, da izmed najslabšega izbere najslabše, da je slep za barve in da ne zna anatomije. Toda to je najbrže le dokaz njegovega skrajnega modernizma, ki stare vzore čim bolj svojstveno preobliči.

Zlasti mu leže osladno sentimentalni motivi, kot: žena s svečnikom, Španjolka z vrčem, dojenček, mesečina, razburkano morje... Praviči so eni, da je R.-u enakovreden neki drugi slikar, ki je malo poprej razstavil v Gradiškoti svoji viziji; baje je tak mojster, da zna iz cigaretnega dima pričarati meglen, pa silno živ ženski akt, ki sedi celo na muzi.

Umetnostno silno važna slika je bila razstavljena v neki izložbi blizu škofije; predstavljala je ženske v cerkvi, s slovenskimi pečami na glavah, kar jasno pričča, da je istoimenska Leiblova slika le reva, malo predugačena (pokrivala) kopija ljubljanske umetnine. (O tem bom o priliki napisal daljšo razpravo — naj svet zve resnico!)

Risba, razstavljena v izložbi trgovine s čevlji na Starem trgu, mi je dokazala, da so že v srednjeveški Ljubljani poznali in nosili cilindre, dočim jih je ostala Evropa dobila šele v prejšnjem stoletju iz Amerike. Za to risbo in njen enakovredni pendant, razstavljen v isti izložbi, se zdaj potegujejo vsi večji evropski muzeji (eno so prignali že do 100 lir), kajti kulturno-zgodovinsko sta zelo pomembni; čudim se le, da edino ljubljanski Mestni muzej še ni pokazal zanimanja zanj, čeprav bi spadali najprej vanj.

Le mimogrede naj omenim še številne krajine po raznih izložbah, polne tirolske

idilike, Bledov in Martuljkov, sanjavih steza, jezer in žalobnih cipres, kar občinstvo z veliko hvaležnostjo in razumevanjem sprejema ter s tem dokazuje svoj prefinjeni čut za umetnost. (Galerija takih podob pa plasti trgovina Š. na Kongresnem trgu.)

Iz povedanega je torej videti, da je to »slikarstvo odev izrazito zakotne, zapuščene kulturne province...« itd.

Tako tujec, gospod Panurge iz Pantagruela!

Hvala Bogu, navedenih besed ni gospod Panurge nikoli zapisal, zapisali smo jih mi v večno sramoto ljubljanske javnosti!

Ta naša Ljubljana, ki je pred leti s takim svetim ogorenjem sprejela plastiko na Muzejskem trgu, lahko iz dneva v dan mirno prenaša večno razstavo plaže po svojih izložbah. Še več: so ljudje, ki jo celo občudujejo in jo — obešajo v svoje salone. To je res »umetnost z ulice«, ki ne pozna sramu in javno razkazuje svoje beraštvo. Če kdaj, bi nas moralo biti prav danes sram take šare, saj si tujec prav lahko misli o naši umetnosti kaj podobnega kot naš izmišljeni g. Panurge. Bilo je že pisano o tem, toda naši trgovci se še niso zavedeli, kakšno smešno reklamo delajo svojim strajkam in čevljem s tako okrašenimi izložbami. Če zakotni mazači ne čutijo nobene odgovornosti do javno-

sti, ko nam strežejo s svojimi »umetninami«, smemo zahtevati vsaj od trgovcev toliko usmiljenja, da nas ne trapijo s podobnimi razstavami. Nikar se ne izgovarjajte, češ saj smo celo v pasaži videli podobne stvari (kajne »Cankarjevo bajto« in cerkev s poševnim zvonikom mislite, saj vem...) — toda ta izgovor ne velja; je samo dokaz, da celo poklicni trgovci (in samo trgovci!) ne loči zlata od blata. Kdaj bomo spoznali, da je dober čevljar lepiši od slabe slike — in to ne samo danes. Torej:

Lastnikom izložb:

Prenehajte se že smešiti s takimi razstavami, saj trpi pri tem samo ugled vašega podjetja! Ne mislite, da pri tem opravljate še kako kulturno poslanstvo — obratno: obraz našega mesta barbarizirate in nam dajete zelo slabo spričevalo pred tujci.

Slikarjem — skazam:

Prepustite slikanje drugim in vsaj v današnjih časih nikar ne tratite barv, ko jih še poklicnim mojstrom primanjkuje. Če pa vas je že obsedel zli duh, da morate za vsako ceno umešati platno in barve, opravite to naskrivaj in za zagnjenimi okni, zlasti pa tega nikomur ne pokažite. Če pa vas sili k temu gmotna stiska, vedite, da si tudi drugače, čestneje in koristneje lahko prisluzite denar, ne pa na brezvestni račun nepoučene pu-

Iz zakladov naše besede:

A. M. Slomšek govori

Pri setvi mora sonce sijati, da se da lepo orati; tudi pri nauku bodi vesel — dobre volje, kar je prav... Naj tudi setev pohleven deček namoči, se bo hitro ozelenila. Rodoviten dež na razložen nauk so solze iz ginjenega srca.

Ne govori o drugih slabega, tudi ne sam o sebi dobrega. Druge opravljati, boli, sam sebe hvaliti, smrdi. Če dobrega v tovarišiji praviti ne veš, pa molči; tudi beseda človeka ubije.

Ako ti kaj zamrzi, tiho deset odštej, prej ko kaj rečeš. Tako se jeza ohladi in sovraštvo ugasne.

V naših deželah so dvojni vojščaki: prvih vojvoda je Bog, drugih sam peklenški h... in kdo bi verjel, da se mladeničev najde, ki se raje k drugemu od prvega podajo, ker te strašne službe prav ne poznajo.

Kadar tebi k naboru ukažejo, ne odmikaj se k drvarjem, da ne zaidiš od njih k tobakarjem.

Brez božje volje ne boš soldat, če je pa božja volja, naj tudi tvoja bo... Kaj bo storil Bog s takim, ki si prste seka, zobe izbija, da bi za soldaščino ne bil? Strašen greh je to, ki ga tudi deželna gosposka ostro kaznuje.

Si za vojščaka dežele spoznan, ne bodi žalosten, ampak vesel, da je Bog tebe brez vsake graje ustvaril. Zdravi udje so božji dar. Ali nisi ti boljši kakor odvržene smeti? Priseži voljno in srčno na vojno bandero; tvoja služba bo imenitna in srečna, ako boš priden in zvest. Nikdar ne pozabi svoje prisege, dokler svojih let ne doslužiš. Kdor uhaja, sveto prisego prelomi, Boga zataji, svojo dušo peklju zastavi. Uhajalec ne sme na sveto in je kakor volk v domači deželi... Se izgovarjati, da nisi hotel priseči, ali ne pravih prstov dvigniti, nič ne pomaga. Saj ne moreš Boga goljufati, njemu se ne zlagati.

Bogaboječja mati je dala svojemu sinu, ki je na vojsko šel, posebne tri

neuke: »Boj se Boga!« je dejala, »in njemu zvesto služiti, ako ne moreš očitno, pa na tihem. Soldat brez vere in na ptič brez neruti... Bodi pokoren! svojim poglavarjem; pokorščina in zvestoba sta prva stebra vsake armade. Izdajalec, ki svoje tovariše preda, je škarijotov brat. Naj ga ravno sovražnik podkuni, ga vendar zavzre. On pokoja na svetu ne najde; vrv ga čaka tukaj, pekel pa tam. Puntarji in izdajalci žalostno umrjejo... Bodi na vojski lev, doma pa jagnje, srčen, pa tudi usmiljen. Ne boj se krogel, ki okrog tebe žvižgajo; za materino deželo umreti je srečna smrt, ako si v milosti božji... Krogla te ne bo zadela, ako božja volja ni; v božjih rokah si. Padli bodo na tvoji desnici, umirali na desnici in ti boš prišel zdrav nazaj. Bog te obvaruj!« — To je bilo modre matere lepo slovo.

Druga vojska v naših deželah je tobakarska, njen vojvoda, da nas Bog varuj! je h... Koliko strahu, sovraštva in morij ta stan naredi, lahko slišiš in vidite. Tobakar svoje premoženje na hrbtu nosi, mu to vzamejo, mora krasti, ako ne more, pa ropati. Za kakim grmom obleži ali na na gavgah obvisi; kako bi srečen bil?... Kdor hudemu v službo pride, mu težko uide...

Človeka lahko po hoji, hiše po strehi, ljudi in kraje po šegah spoznaš. — Prideš v mesto in najdeš, da po trgu trava raste ali pa gnojnika teče, ne išči dela; tam so prteni gospodje doma, katerim se močnik po gumbih obeša. — Srečaš veliko bledih, tankih deklic po mestu, boš našel vsako nedeljo dosti raja, malo pa prida. Kjer stari delajo, mladi pa tobak kadijo, tam pozosto hoben ropoče. Ne sodi po visokih turnih pobožnih ljudeh, ne po vrli noši imenitne gospe, kakor ne po novem kozaren dobrega vina; tako se slabo blago prodaja. Poskusi, preden verjameš! (Blaze in Nežica 1842.)

blike, ki vaše »slike« morda celo kupuje, v dobri veri, da so res umetnine.

Občinstvu:

Nikar ne trpite, da bi vas še goljufali s podobnimi razstavami; ne kupujte slik od nepoklicnih slikarjev. Raje obiskujte prave umetnostne razstave, kjer se boste duhovno oplemenitili in spoznali razliko med umetnostjo in plažo. Če se pri nakupu slik ne morete sami odločiti, vprašajte za nasvet poznavalce.

Poklicanin:

Ze zdavnaj nam obljublja uredbo, ki bo prepovedovala samovoljno razstavljanje po izložbah, pa je doslej še vedno ni. Lepo prosimo, pohitite z njo, da ne bo poprej ugasnila v Ljubljani še zadnja iskrica spodobnosti za presojanje umetniških del.

Načelno:

Vsako sliko, ki naj se razstavi v javni izložbi in je ni ustvaril poklicni umetnik, naj poprej odobri posebna komisija. Vsako samovoljno razstavljanje pa naj se kaznuje z zaplenitvijo in uničenjem razstavljenih slik. Isto naj velja tudi za vse ponarejke, kajti ne morete si misliti, koliko lažnih Jakopičev in Groharjev se proda za drag denar!

Če smo povsod dosledni, bodimo še tukaj!

PRIPOMBE

POPRAVEK

V zvezi s sestavkom »Kulturni molk« v predzadnji številki »Slovenskega doma« smo prejeli nepodpisan dopis, ki se končava takole:

»Če preberete zanimive strani C. Thomaseve knjige o Herojstvu, boste brali tam Salomonov izrek: »Čas je za govorjenje, toda so tudi časi, ko se molči!«

Ne glede na to, da je gornji stavek že slovnično nemogoč; dalje, da sedaj niso časi za molčanje in kljub temu da je pravilen naslov citirane knjige: »Heroji, heroizem in češčenje herojev« (če bi anonimni pisec morda želel original: »On heroes, hero-worship ad the heroic in history«); torej ne glede na vse te napake, ga le v ljudno prosimo, naj obrne še nekaj listov od citiranega mesta, pa bo bral o ljudeh »tihu mislečih, tiho delajočih, ki pa so le s svojim delom postali vojski iste vojske, postavljene pod vodstvom neba, da se borijo proti istemu sovražniku, proti oblasti teme in krivici«.

Mislimo, da nam pisec poslanih vrstic ne bo zameril, če mu damo tudi nekaj naukov: Omenjeno knjigo je namreč napisal Carlyle. Thomas pa mu je bilo samo brčkone pri rojstvu dano ime...

BIBLIOFILSTVO PO PODBEVŠKOVO.

Anton Podbevšek je svojo zadnjo bombo, »Slovensko liriko«, napovedal v 320 numeriranih bibliofilskih izvodih, torej samo za najbolj izbrane ljubitelje lepe knjige. Samo ti zaslužijo, da jim pride za drago ceno v roke delo, o katerem pravi Podbevšek sam, da »malo knjig

Pusti so zimski večeri, če nima človek knjige, s katero bi si krajšal dolgčas

Slovenčeva knjižnica s svojimi izbranimi knjigami vam za nizko ceno ponuja pošteno razvedrilo. Do zdaj sta v četrtem letniku izšli že dve knjigi:

Ksaver Meško: »NA POLJANI«

in

Theodor Choinski: »POSLEDNJI RIMLJANI«

Zadnja knjiga ima dva dela. Drugi del bo izšel še ta mesec. Večeri ob lepi knjigi so najkrajši in najbogatejši. Ne pozabite na to in naročite se na »Slovenčevu knjižnico«!

MARIJ BORSKI:

Dva izmed mnogih

Ko da bi zavel povsem drugačen zrak krog nas, ko je zavozil vlak izmed drobnih, kakor iz lepence postavljenih hiš med drevje in travnike. Slonel sem ob oknu in sonce, ki mu v mestu megla ni pustila, da bi nas ogrelo, je toplo sijalo na roko in časopis.

Tako novo je v človeku, ko se izmota iz meglenih objemov. Skušaj se znebiti še zadnjih mestnih spominov. Toda predolgo je bil tam zaprt, da bi mogel zginiti izpred oči še stari odsev: odsev kamnitih cest in oken, samih oken krog njega.

Zaprli sem oči in se skušal prepričati, da vozi vlak v nasprotno smer. In res se mi posreči. Prepričan sem, da gledam v smer vožnje in kakor otrok se nasmehnem, ko odprem oči in vidim, da se v resnici oddaljujem od mesta.

Sedaj me ni! Ne mislim nič. Saj prav za prav tudi ne vem, kam sploh hočem. Vem samo to, da nekje v nočem biti. Kakor koli... Bog ve, ali sem se prepeljal komaj eno postajo ali še več? Pa saj me to ne sme zanimati. Samo da je zelenje krog mene, drevesa, grmičevje, močvirje. Vse je tako novo. Stopil bi v vlaka in šel po gozdni poti med smrekami in pri tem brcal drobne oglate kamence. Tam ob strani bi se nekje začela ograja, pokrita z mahom in po njej bi šel k zelni ograjici, ki jo je nekdo oplujeno palico.

Kakor sem si ustvaril podobo, takšna je bila pred mano! Kakor da bi nekdo že hodil do mimo. Za majhnim železniškim poslopjem se izgublja cesta. Vse je prazno, žalostno, čeprav je nedelja. Počasi izginja za smrekami in v domišljiji si slikam, kako se vije in kako je vsa tiha. Tam bi človek sedel na občestni kamen in se zamislil. Ali bi se pa umaknil s poti naravnost v gozd in kje pri potoku prebil dan do večera. Prste bi pomakal v mirzo studenčnico in gledal skozi veje na potujoče oblake.

Sam ne vem, kako sem se znašel na cesti. Vlak je odpihal in — glej, čudno! Prav nič se nisem vprašal kakor doslej je vedno ob takih trenutkih, kam vodi pot ljudi, ki so ostali v vozovih. Načelnik postaje se je umaknil. Nekdo v daljavi je vlekkel s palico po plotu. Razen dekleta v mestni obleki in s knjigo v roki ni bilo nikogar na cesti. Prav tako čudno kakor jaz je gledala krog sebe, potem pa kakor da ji je pot vsakodneвна znanka, stopila po robu poti. Ah! Kaj bi sedaj človek z ljudmi?!

Zakaj sem prav za prav izstopil in kakšna je sploh tu postaja? Hotel sem se že vrniti do ovinka, pa sem se ustavil. Kaj ti mar, kje si! Saj nisi prišel zato sem, da boš zvečer v gostem kavarniškem ozračju pripovedoval, kod si hodil. — Le-

po je! — Stekel sem po poti, in ko ni bilo žive duše več nikjer, sem pričel objemati drevesa, tolči po vejah, da so listi padali v sunkovitih valovih na mokra tla.

Človek diha, kakor bi pil. Toda jesenska pijača te počasi omamlja. Čudno, žalostno postane vse naokrog. Sprva se človek upira napadajoči boleznici, ki prihaja vanj s tem težkim ozračjem. Potem pa ne misli več. Vpija barve in vonje in drug človek nastaja v njem. Legel bi vznak in se ne bi nikoli več vrnil po poti, še v mislih ne.

Bog ve, kje sem. Nasmehnem se, pogledam, kakor bi me bilo sram, če me je kdo videl, in zatulim v gozd. Tako, mislim, vpijejo divjaki in ranjene živali po pragozdovih. Prsi mi razganja, roke vtaknem v žepu in se hočem raztegniti. Kar strese me, ko zaslišim, kako mi v žepu zasumi časopis.

Fej! Umazane, lažnive črkel Smrad po tiskarskem črnilu se jih še drži... Ne končam misli, ampak že trzem list na drobne koščke in jih vržem med veje. Preskočim jarek, pa se vrnem in zberem strgane kose. Ne bi hotel, da bi koga, ki bi zašel sem, spomnil tako, kakor so mene, da je nekje še drug svet. Zmečkam jih v kepo in jo pokrijem s šopi trave. Kakor bi ne vem kaj storil, se pod kožo tiho zasmejem.

Sonce! Zajnem se v travo in zaprem oči. Vse je tiho, potem prične nekaj plezati krog oblake. Bzz... Pihnem mimo nosa, a ne odprem oči. Tako lepe barve plavajo v kolobarju pred menoj. Sonce sije prav v obraz. Sedaj premislijem; čudno; kakor bi se mi oči sprva segrele

in potem shladile, ali pa da bi sonce kdaj pa kdaj izginilo... Počasi dvignem veke. Ah! Veliki rjavkastozeleni praprotni listi se zibljejo v vetru in mi tu pa tam pretrgajo krog oči plešoče sončne žarke. Sicer pa je tiho in zdi se mi, da slišim, kako se napenja in udarja platnena srcaja.

Groza! Nekje se nekaj enakomerno oglašati. To ne more biti muzika sveta krog mene, to ne more biti resnično, naravno, nekaj iz sveta, h kateremu bi rad vsaj za trenutek pripadal.

Enakomerno tolče in ubija misli, sredi katerih plavajo. Poraja misli, na katerih trdno stojimo in preko katerih moramo iti.

Ura!

Ura je v žepu. Jezno jo izvlečem, dvignem roko, zamahnem... Ne gre! Stari človek se oglašati. — Srebrna je! — Kaj mi to mar sedaj? — Dragocena. — Slabi človek se prebujata...

Slabi človek je zmagal. Vtakne uro nazaj v žep in čeprav je je gledal, zdaj ne ve, koliko kaže... Ne samo da sem se docela prebudil, sedaj pričena človek, ki sem se ga prej znebil, celo zmagovati. Sedaj celo pogledam na uro — konec! V hipu se misli blazno zavrtijo: vlak, listek, vozni red, papirji...

Brž pokonci in nazaj! Toda kam? Kar po prekopih in komaj kdaj shojenih sticah. Toliko da si nisem na robidovju strgal obleke, ko sem se zavilhtel z veje preko jarka. Kakor žival grulim in kričim od veselja, ko srečno priplavam po zraku na mehka tla.

Strele!

Zdi se mi, da sem zardel po vsem telesu. Toliko da nisem priletel v naročje delu tu s postaje. Prsti se mi plazijo mimo ust in potem se v strašni zadregi pogladim po bradi.

Nekam čudno me gleda. V roki držim knjigo — zaprtlo! Skoraj jezno zamrmram, ne vem, kako bi sicer skrli zadregu.

Kakor da je nič ne zanima. Trapa! »Oprostitel! Misli! sem, da sem sam...« Mogoče si še misli, da sem nalašč tako priletel do nje. Mogoče... pa jasno! Najbrž misli, da mi je sedaj celo kaj do tega, če se z njo pogovarjam.

»Ali bi mi lahko povedali, kje je tod postaja?«

Kakor da ne razume. Ali pa da pre-mišluje nekaj drugega, kar je sicer v zvezi z menoj, pa... Čudno! V hipu me prime strašna trma. Hočem se pogovarjati, prav zato, ker molči.

»Mislite, da pridem še pravi čas na vlak?«

Kakor da bi nekaj sovražnega skočilo v njene lepe oči. Napeta usta zatrepetajo, pa se znova umirijo. Potem mi čudno zardoni na uho.

»Mislim... da!«

Šele ko je utihnil njen mirni glas, sem se zavedel, da sem se trenutek prej bal, čim mi ne bo z govorico razbila še zad-njega ostanka tistega človeka, ki sem ga v tem popoldnevu po dolgem času pri-klical vase.

Hm! Nazadnje si bo mislila, da sem tak mestni ptiček...

»Hvala lepa, gospodična! Obrnil sem se in pri tem pomislil, kakšen neki mo-

Podoba slovenskega borca in junaka

Delo, življenje in žrtve inž. Jožeta Vojske, † poveljnika
vaške straže v Begunjah pri Cerknici

Kočevje, 14. oktobra 1943, ob 10 zvečer — celica št. 6.

Na zemljo lega temna jesenska noč. Z muko in jekom se vihar prebija skozi gozdove in udarja na okna kočevskih ječ. Toda v srehi jetnikov ni viharja, molitev se izvija iz njih in dviga k nebu za trpeči rod in slovensko domovino.

V celici št. 6 molijo rožni vence. V zvoniku bije ura deset. Odpro se vrata, v celico vstopi politkomisar in kliče ime za imenom. Ob vsakem se iz celice iztrga postava in vstopa v vrsto, ki čaka pred vrati. Vojska Jože — mladi gradbeni inženir in rezervni poročnik — stopa mirno in hladno mimo politkomisarja in rabljev. Z dolgo vrsto bratov odhaja to noč v globeli kočevskih gozdov, kjer že čaka izkopan velik grob.

Prišli so na konec poti. Ob grobu se mladi inženir zravna, pogled mu splava proti nebu, prosi Boga usmiljenja zase in za svoj rod.

In česa morda še išče z umirajočim pogledom na daljnih obzorjih? Pomlad pod Grintavci, mladost na zelenem Štajerskem, ljubi obraz in trpek spomin, življenjske zmage in trpeči obraz slovenske zemlje?

Zaregljale so strojnice in vrste mladih mož omahnejo v smrt. Nekaj prsti in

deželskega trga — shajališče družbe, ki se je čutila vzvišeno nad konservativno vernostjo ljudstva.

Gimnazijo je študiral v Celju. Že v prvih letih je zaradi nadarjenosti in vztrajnosti vzbudil pozornost svojih profesorjev. Vedno je bil skrben in marljiv; često je na njegovem licu zaigral veder nasmeh, ki bi ga kdo po površni sodbi mogel razlagati za znamenje navihanosti in lahkomišljenosti. Bil je vedno med odličnimi dijaki.

Leta 1934 je z odliko maturiral, po maturi pa se odločil za vpis na gradbeni oddelek tehnične fakultete v Ljubljani. V gimnazijskih letih se je izoblikoval v odločnega katoliškega razumnika, pri čemer je našel močno oporo v Marijanski kongregaciji. Zanimivo je, da je bil Jože med tistimi, ki so prvi spoznali nakane komunistov, zasidrati se med katoliškimi dijaki v Celju. Svetovno nazorsko izoblikovan je v jeseni leta 1934 zapustil Štajersko in odhajal v Ljubljano v zavesti, da ga čakajo leta vztrajnega dela.

Na vseučilišču

V jeseni leta 1934 se je vpisal na ljubljansko vseučilišče in tik pred iz-

Na delu, v boju in v smrti

Diplomiral je tedaj, ko so se zbirali na obzorju črni oblaki. Ko je zadostil dolžnosti do države — bil je odličen oficir, poveljnik samostojne protiletalske edinice — je nastopil službo pri regulacijskih delih ob Cerkniškem jezeru. Dalj časa je prebival v Dolenji vasi, kjer je vodil ta dela. Pri delavcih je bil zelo priljubljen in si je pridobil srca vseh vaščanov.

Kot preizkušen protikomunističen bореc je kmalu spoznal komunistično ozadje OF in začel svariti ljudi pred njo. Spoznal je vso stisko notranjskega kmeta, katerega je pletil in moril pokvarjeni gizdalci in ljubljanske promenade, a nato uničeval še Savojece.

Jožetu Vojski je bilo takoj jasno, da je edina rešitev v samobrambi. Treba je bilo zavarovati kmeta pred ljubljansko rdečo gospodo, na drugi strani pa vzeti badoljevcem možnost, da bi pod pretezo boja proti komunizmu uničevali slovenski narod.

Ko je bila osnovana vaška straža v Begunjah pri Cerknici, je inženir Vojska pustil službo in odšel v Begunje za poveljnika stražarjev.

† Inž. Jože Vojska, poveljnik vaške straže v Begunjah

hovnik, njegov sojetnik nam opisuje takole zadnje dni njegovega življenja:

»V Kočevju smo bili vsi bolj molčeči in v lastne misli zatopljeni. Tudi gospod inženir ni dosti govoril. Večinoma je premišljeval, kadar pa je govoril, je bil vester in veselega obraza, kakor da temna bodočnost prav nič ne skrbi. Svaril je svoje ljudi pred tolovajskimi stražarji, naj z njimi ne govorijo, ker so vmes gotovo vohuni. Po zasliševanju si je poskal prostor pod mizo in zopet in zopet premišljeval. Iz vsega njegovega govorjenja in vedenja žari tole njegovo globoko prepričanje: »Borili smo se za dobro stvar. Če torej pademo, bomo vsaj vedeli, čemu smo dali življenje, kajti borili smo se za vero in domovino!«

14. oktobra ob desetih zvečer so ga sredi molitve rožnega venca komunisti odpeljali iz ječe in ustrelili. Nekje sredi kočevskih gozdov je samotni grob. Sredi do zadnjega zvestih borcev za vero in dom spi v njem vzornik slovenskih inženirjev Jože Vojska.

Zadnje srečanje

Profesor verouka nam opisuje svoje zadnje srečanje s svojim bivšim učencem inž. Vojskom:

Poslednja slika pokojnega junaka (narisal njegov sotrpin † župnik Viktor Turk nekaj dni pred smrtjo)

»Ne morem pozabiti najinega slovesa. Prikazal se je pred menoj v sivem plašču, ki je na pol pokrival pas in pištolo.

»Gospod, zdaj pa grem.«

»Kam za božjo voljo? Če te prav pogledam, si menda član Vaške straže?«

»Da, v Begunjah pri Cerknici.«

»So tebi zaupali vodstvo?«

»Da. Skrbi me odgovornost.«

»Prav. Ti jim boš ko dober oče. Vendar mnogo tvegaš...«

»Moja osebnost žrtve? Nekdo se mora žrtvovati, sicer ne smemo več govoriti o idealih, če odgovorimo, kadar čas od nas zahteva dejanje.«

»Bog in Mati božja s teboj! Glej, da bo tvoja duša vedno pripravljena!«

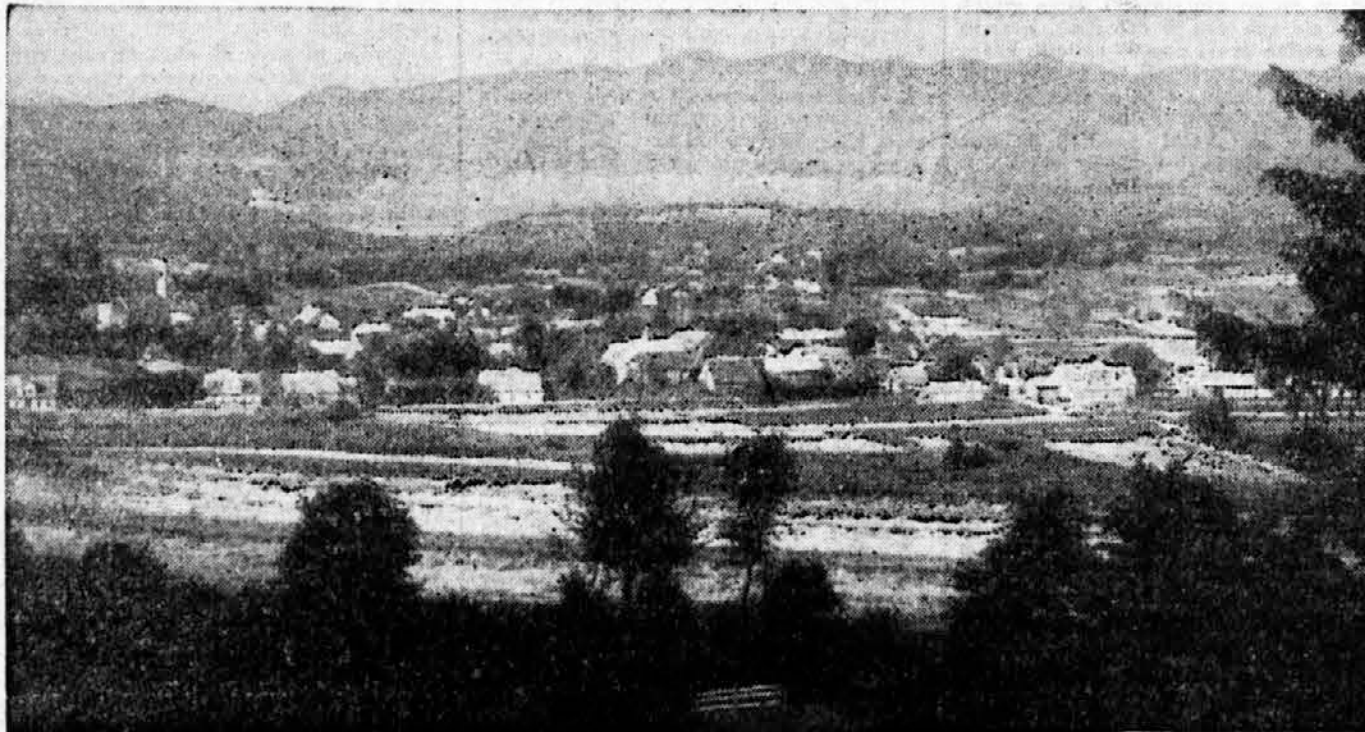
»Da, to je prvo! Molite zame!«

»Na svidenje! In stisnil sem mu roko, ne da bi slutil, da se bova videla spet šele v večnosti.«

Osebnost † Jožeta Vojske

Osebnost inženirja Vojske označuje globoka vera. Bil je človek, ki je strastno ljubil resnico, eden tistih, o katerih pravi Bordeaux, da hočejo odkriti resnico, četudi bi jih imela streti. Vse življenje in delo je židal na resnici, katero je strastno iskal in kateri je zvesto služil.

Med tovariši je bilo znano, da Vojskove izjave vedno drže. Malomeščanska družba s svojo zlaganostjo ni bila tisto okolje, v katerem bi on želel iskati življenjsko srečo. Ves srečen pa je bil med delavci, zlasti pa med njemu tako dragimi begunjskimi fanti. Sam vase zaprt se je odkrival le najožjim prijateljem. In četudi so ga mnogi poznali in spoštovali, pa so šele tisti, ki so ga od blizu gledali, videli vse bogastvo njegove duše.

Begunje pri Cerknici, slavne iz našega protikomunističnega boja

grob je za silo zasut. Jesenski vihar poje žalostinke — iz celice št. 6, se ni rešil nihče.

Pomlad pod Grintavci

Ob široki beli cesti stoji s slamo krita hišica. Ze nad dve desetletji stoji samotna in brez stanovalcev.

V tej hiši se je 14. februarja 1914 cerkovniku Francu Vojski rodil šesti otrok, kateremu so dali ime Jože. Ze nekaj mesecev po sinovem rojstvu je oče odrinil na fronto. In na sam božični večer leta 1916 je padel na soški fronti v obrambi tiste zemlje, kakor bo čez 27 let padel njegov sin.

Skrb za šestero otrok je zlomila življenjsko silo skrbne matere, in preden je izpolnil Jože peto leto, so izgubili otroci mater. Zaklenili so dom ob beli cesti in se podali vsak po svoji poti v širni svet.

Takrat je Jožetu minula pomlad pod Grintavci

Mladost

na zelenem Štajerskem

Jožeta je vzel na dom v Šmarje pri Jelšah materin brat. V njegovih hiši je preživel ljudskošolska in gimnazijska leta ter bil iz leta v leto večje veselje dobrega strica.

Vendar pa mu okolje, v katerem je živel, ni nudilo dosti opore pri osebnem oblikovanju; vsakodnevna vožnja z vlakom v šolo, gostilna in mesarija po-

bruhom vojne leta 1941 diplomiral. Medtem je še odslužil vojaški rok, bil v častniški šoli najboljši jejenec in bil leta 1939 imenovan za rezervnega pehotnega podporočnika. Inženir, ki je bil njegov tovariš na tehniki, ga takole označuje:

»Vojska se je vpisal na tehniko isto leto ko jaz in skupno sva študirala vsa leta. Kmalu sem spoznal v njem dobrega tovariša. Priljubljen se mi je zaradi odkritega, priradnega značaja, ne izumetničenega, kakršnega navadno ne srečamo pri meščanski gospodi. Vojska Jože se je temeljito in vestno pripravil za svoj poklic. Studije je dovršil med prvimi. Površnosti pri njem ni bilo opaziti.«

Poleg temeljitega študija je izgubil mnogo časa s služenjem vojaškega roka, z boleznijo, poučevanjem, tako da je čudno, kako je mogoče, da je med prvimi iz svojega leta končal. Da je v razmerah, v kakršnih je živel in ob ovirah, ki so se mu stavalje na pot, dosegel svoj cilj, je treba pripisati njegovi nadarjenosti in vztrajnosti.

Tovariši na tehniki ga imajo v dobrem spominu. Bil je človek, ki je rad pomagaval drugim. To lastnost je obdržal ves čas študija in pozneje v poklicu. Dasi je često naletel na ljudi, ki mu niso bili v ničemer podobni, vendar se kljub slabim izkušnjam ni nič izpremenil. V njem smo izgubili človeka, ki bi mogel s svojimi sposobnostmi, kakor jih je pokazal že kot študent, in s svojim poštenim delom mnogo koristiti domovini.«

Bil je edini slovenski gradbeni inženir, ki se je s puško v roki boril proti zločinskim nanakanam rdeče gospode, ki je mislila, da lahko ves slovenski narod pogine, da le ona ostane živa in sita. Do savojških vojaških oblasti, s katerimi je moral imeti zvezo, je bil hladan. Za razne določbe se ni dosti menil in naredil vedno tako, kakor je bilo za njegove fante in za Begunje najbolje.

Iz srca je vzljudil begunjske fante in z veliko ljubeznijo s prijatelji govoril o svojih fantih. S svojimi borci je obhodil obširne predele podrejenega območja, tako da so Begunje postale strah in trepet tolovajev. Svojim vojakom je bil vzgled discipliniranega častnika, dajal pa je tudi vzgled resničnega katoličana. Hodil je vsak dan k maši in večkrat prejemal zakramente.

Spoznal je, da je treba iti v boj do konca. Svojim vojakom je govoril:

»Naša dolžnost je, da se borimo zoper komunizem, kajti komunizem je največja nesreča za naš narod; zato je treba počistiti s terenci, če hočemo, da bomo imeli mir. Če ne bomo mi njih, bodo oni nas.«

Zaradi svojih zmožnosti in zaradi svoje daljnovidnosti je užival spoštovanje vseh, velika prijatelja sta bila zlasti s pokojnim mučencem župnikom Turkom. Tih in vase zaprt je svoje načrte vedno dobro zasnoval in srečno izpeljal, razen pri zadnjem spopadu, ko so njega in Begunje tolovaji presenetili s težkim orožjem.

Podivjane ženske so kriče vdrle v komandantovo sobo in pokradle vse, kar so mogle odnesti. Da prihrani nepotrebne žrtve, ker so tolovaji grozili, da bodo vsako uro ustrelili po 3 može, če inženirja Vojske ne izsledijo, se je Vojska sam vdal banditom, da bi rešil Begunje. Kakor drugi je moral tudi on bos nastopiti svoj križev pot.

Ko so ga pripeljali v Cerknico, so si ga tolovajski podrepniki posebno privoščili. Iz Cerknice so ga vlekli v Kočevje, kjer je bil zaprt v celici št. 6. Du-

Ko bom velik

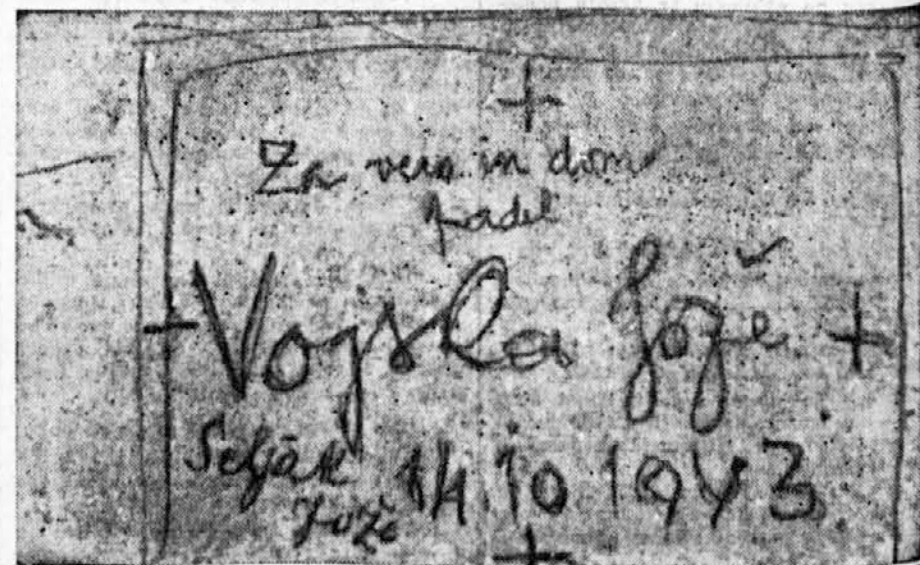
Kadar mamica me vpraša, kaj bom jaz, ko velik bom, rečem ji, da domobranec, da bom s puško branil dom.

Branil cerkvice bom bele, branil mesta in vasi, branil mamico in očka vedno pred razbojniki.

Ljubil bom slovensko zemljo, s ptički ji pozdrave pel, tolovaje bom preganjal in za narod svoj trpel.

Pri delu v Cerkniškem jezeru

Oporoka † Jožeta Vojske v kočevski ječi